

HONORÉ DE BALZAC

LAAKSON LILJA

Оноре де Бальзак

Laakson lilja

«Public Domain»

Бальзак О.

Laakson lilja / О. Бальзак — «Public Domain»,

Содержание

LAAKSON LILJA	5
Конец ознакомительного фрагмента.	39

Honoré de Balzac

Laakson lilja / Maaseutuelämän kuvaus

LAAKSON LILJA

Kreivitär Natalie de Manerville'lle.

'Minä alistun toivomukseesi. Naisella, jota me rakastamme enemmän kuin hän meitä, on etuoikeutena saattaa meidät joka tilassa unohtamaan terveen järjen vaatimukset. Jottemme näkisi hänen rypistävän otsaansa, hävittääksemme nyreämielisen ilmeen noilta huuililta, jotka pieninkin kieltäytyminen tekee murheellisiksi, me voitamme ihmeellisesti vaikeuksia, vuodatamme vertamme ja tuhlaamme tulevaisuuttamme. Tänään sinä tahdot kuulla minun menneisyyteni, tässä se on. Tiedä kuitenkin, Natalie: sinua totellessani minun on täytynyt tukahduttaa voittamattomia vastenmielisyyksiä. Miksi sinä epäilit noita äkillisiä ja pitkiä unelmia, jotka joskus valtasivat minut keskellä onnea? Miksi minun vaikenemiseni saattoi sinut tuollaiseen rakastetun naisen viehättävään vihanpurkaukseen? Etkö sinä voinut leikkiä luonteeni vastakohtilla kysymättä niiden syitä? Onko sinun sydämässäsi salaisuuksia, jotka ilmitullakseen tarvitsevat minun salaisuuksiani? Oli miten oli, sinä olet sen aavistanut, Natalie, ja ehkä on parempi, että sinä tiedät kaiken. Niin, minun elämäni hallitsee eräs aave. Se hahmottuu hämärästi vähimmästäkin sanasta, mikä sitä koskee, se liehuu usein itsestään minun yläpuolellani. Minun sieluni pohjalle on haudattu valtavia muistoja, ne ovat ikäänkuin nuo meren tuomat, jotka ilmaantuvat tyynen hetkinä ja joita tyrskyt vellovat pirstaleina hiekalla. Työ, jota aatteiden ilmaiseminen vaatii, on hillinnyt noita vanhoja mielenliikutuksia, jotka liian äkkiä herätessään tekevät minulle niin paha. Jos tässä tunnustuksessa kuitenkin on kohtia, jotka loukkaavat sinua, niin muista, että olet uhannut minua, ellen tottelisi. Älä siis rankaise minua käskyjesi täyttämisestä. Toivoisin, että luottamukseni lisäisi sinun hellyyttäsi. Tapaamme tänä iltana.

Felix.'

Ketä kyynelten ruokkimaa neroa me kerran saamme kiittää liikuttavimmasta elegiasta, kuvauksesta, joka sisältää äänettömästi kestätyjä sielunmyrskyjä, myrskyjä, joita saavat kärsiä nuo sielut, joiden hennot juuret eivät vielä kohtaa kuin kovia kiviä kotoisessa maaperässä, joiden ensi kukoistusta raastavat vihamieliset kädet, joiden kukkia ympäröi jää sinä hetkenä, jolloin ne avautuvat? Kuka runoilija kertoo niiden lasten tuskat, joiden huulet imevät katkeraa rintaa, joiden hymyilyn tukahduttaa ankaran silmän tuikea välähdys? Runoelma, joka esittäisi nuo sydän parat, joiden tunne-elämä kehittyi ympäristön alituisen ahdistelun alaisena, olisi todellinen kertomus minun nuoruudestani. Kenen turhamielisyyttä saatoinkaan minä loukata, minä, joka olin vastasyntynyt? Mikä fyysillinen tai moraalinen puutteellisuus tuottikaan minulle äitini kylmyyden? Olinko minä siis kuin välttämätön paha, sellainen, jonka syntyminen on satunnaisuuden varassa, tai sellainen, jonka elämä on moite? Kun minä, oltuani maaseudulle elätettäväksi jätettynä ja kolme vuotta perheeni unohtamana, palasin isäni kotiin, merkitsin minä siellä niin vähän, että sain kokea siitä ihmisten sääliä. En tuntenut ajatusta, en onnellista sattumaa, joiden avulla olisin voinut päästä tästä ensimmäisestä syrjäytyksestä: olin tajuton lapsi, ihminen ei minussa vielä ollut herännyt. Vähintäkään lieventämättä minun kohtaloani veljeni ja kaksi sisartani huvittelivat minun kärsimyksilläni. Sopimusta, jonka nojalla lapset salaavat pienet rikoksensa ja jonka jo kunniantunto heille opettaa, ei ulotettu

ollenkaan minuun; vieläpä sain lisäksi usein kärsiä rangaistuksen veljeni rikoksista voimatta vastustaa tätä vääryyttä. Mielistelykö, jolla on itunsa lapsissa, sai heidät myötävaikuttamaan minua ahdistettaessa, jotta he saavuttaisivat heidän kaikkien pelkäämän äidin mielisuosion? Oliko se heidän jäljittelytaipumustensa vaikutusta, johtuiko se voimain koettelemisen tarpeesta tai säälin puutteesta? Mahdollisesti kaikki nämä syyt yhdessä riistivät minulta veljeyden sulot. Kaikesta tunne-elämästä osattomana minä en voinut ketään rakastaa, ja luonto oli kuitenkin tehnyt minut rakastavaksi! Onkohan enkeliä, joka kokoaisi tuon alati hyljätyn tunteellisuuden huokaukset? Jos muutamissa sieluissa väärin kohdellut tunteet muuttuvat vihaksi, keskittyivät ne minun sielussani ja kaivoivat sinne vuoteen, josta ne myöhemmin hyökkäsivät minun elämäni vastaan. Kunkin luonteen alttiuden mukaan höllentää vapistemiseen tottuminen suonia, synnyttää pelkoa, ja pelko pakoittaa aina väistymään. Siitä johtuu heikkous, joka kalvaa ihmistä ja istuttaa häneen jotain niin sanoakseni orjamaista.

Nuo alituiset hyökkäykset totuttivat minut käyttämään voimaa, joka kasvoi harjoituksesta ja valmisti minun sieluani siveellisiin kieltäymyksiin. Alinomaa odottaen uutta surua, kuten marttyyrit odottivat uutta iskua, minun koko olemukseni ilmaisi synkkää mietiskelyä, joka hävitti lapsuuden viehätykset ja liikunnot. Se saattoi minut tilaan, joka lähenteli vähämielisyyttä ja antoi aiheita äitini turmiokkaille ennustuksille. Varmuus siitä, että minulle tehtiin vääryyttä herätti ennenajojaan sydämessäni ylpeyden, tuon järjen hedelmän, joka epäilemättä ehkäisi ne huonot taipumukset, joille tuollainen kasvatusta antoi virikettä. Vaikkakin äitini laiminlöi minut, olin minä joskus hänen ajatustensa esineenä. Silloin tällöin hän puhui minun kasvatuksestani ja ilmaisi halua ottaa siitä huolehtiakseen; hirveät väritykset kulkivat joka kerta lävitseni ajatellessani niitä viiltäviä tuskia, joita jokapäiväinen yhdessäolo äidin kanssa oli minulle tuottava. Minä siunasin yksinäisyyttäni ja olin onnellinen saadessani pysyä puutarhassa, leikkiä kivillä, tutkia hyönteisiä ja katsella taivaan sinistä lakeutta. Eristäytyminen oli tosin omiansa tekemään minusta uneksijan, mutta taipumuksen mietiskelyihin sain minä eräästä seikkailusta, joka teille on kertova minun ensimmäiset onnettomuuteni. Minusta välitettiin niin vähän, että lastenhoitaja usein unohti asettaa minut nukkumaan. Rauhallisesti kyyristyneenä viikunapuun alle minä katselin eräänä iltana tähtiä tuolla uteliaalla mielenkiinnolla, joka valtaa lapset ja johon minun aikaiseen kehittyneeseen melankoliani lisäsi jotakin sentimentaalista ymmärtämystä. Sisareni leikkivät ja huusivat. Minä kuuntelin heidän etäistä hälinäänsä kuin säestystä omiin mietteisiini. Melu lakkasi, yö saapui. Sattumalta äitini huomasi poissaoloni. Välttääkseen moitteita meidän hoitajamme, peljättävä Karoline neiti, hyväksyi äitini väärät kuvittelut väittäessään, että kotini kauhistutti minua, ja että olisin aikoja paennut, ellei hän olisi pitänyt minua silmällä. Minä en ollut tyhmä, vaan salamielinen; kaikissa hoitoonsa uskotuissa lapsissa hän ei ollut koskaan tavannut ketään, jonka taipumukset olisivat olleet niin huonot kuin minun. Hän oli etsivinä ja kutsui minua, minä vastasin. Hän tuli viikunapuun luo, jonka juurella hän tiesi minun olevan. – Mitä teit sinä täällä? sanoi hän. – Katsoin tähtiä. – Sinä et katsellut tähtiä, sanoi äitini, joka kuunteli meitä parvekkeelta, tunnetaanko tähtitiedettä sinun ijälläsi? – Ah! rouva, huudahti neiti Karoline, hän on avannut vesisäiliön hanan, puutarha on tulvan vallassa. Syntyi yleinen häiriö. Sisareni olivat huvin vuoksi vääntäneet hanan auki nähdäkseen veden juoksevan, mutta hämmästyneinä vesisuihkusta, joka oli heidät ylt'yleensä kastellut, he olivat menettäneet malttinsa ja paenneet voimatta sulkea hanaa. Yllätettynä ja syypääksi todistettuna tähän kujeeseen, leimattuna valehtelijaksi, kun minä vakuutin viattomuuttani, minä sain ankaran rangaistuksen. Mikä pahinta, minua pilkattiin tähtirakkaudestani ja äitini kielsi minua olemasta iltasin puutarhassa. Tyrannimainen kielto kiihottaa aina intohimoa lapsissa vielä enemmän kuin aikaihmisissä. Lapsilla on se etu, että he eivät ajattele muuta kuin kiellettyä asiaa, ja se tarjoaa silloin heille vastustamattomia viehätyksiä. Minä sain siis usein kuritusta tähtieni vuoksi. Kun minä en voinut kehenkään luottaa, lausuin minä niille suruni tuolla ihastuttavalla hiljaisella jokelluksella, jolla lapsi ilmaisee ensimmäiset ajatuksensa, osatessani tuskin vielä sanoja sopertaa. Kaksitoista vuotiaana, koulussa, minä vielä tarkastelin niitä ja tunsin siitä sanomatonta nautintoa, niin syvästi painuvat elämän aamuna saadut vaikutukset sydämeen.

Charles, joka oli viisi vuotta minua vanhempi, oli yhtä kaunis lapsena kuin miehenä. Hän oli isäni suosikki, äitini lemmikki ja perheen toivo ja sen kuningas. Hän oli vartaloltaan sopusuhtainen ja voimakas, ja hänellä oli kotiopettaja. Minut, joka olin laiha ja kivuloinen, lähetettiin viideksi vuodeksi erääseen kaupungin koulukotiin ulko-oppilaaksi. Isäni kamaripalvelija vei minut sinne aamulla ja haki illalla. Mukaani sain minä laihaasti varustetun eväskorin, sillä välin kun toverini saivat itselleen yllin kyllin ruoka-aineita. Vastakohta minun köyhyyteni ja heidän rikkautensa välillä tuotti minulle tuhansia kärsimyksiä. Kuuluisa Tours'in silavasäilyke oli pääruokana ateriasa, jonka me söimme keskipäivällä, laitoksen aamiais- ja päivällisajan välillä. Tätä valmistetta, jota jotkut herkkusuut suuresti ylistävät, nähtiin harvoin ylhäisten pöydissä Tours'issa, ja vaikka olin kuullut siitä puhuttavan ennen koulukotiin tulemistani, ei minulle koskaan ollut sattunut onnea saada maistaa tuota voileivän päälle levitettyä ruskeata herkkua. Jos se ei olisikaan ollut muodissa koulukodissa, ei minun haluni silti olisi ollut vähemmän voimakas, sillä tuo valmiste oli tullut minulle päänäpiintymäksi. Lapset huomaavat katseessa piilevän halun yhtä hyvin, kuin te näette siinä rakkauden: minusta tuli siten oivallinen pilkanteton esine. Toverini, jotka melkein kaikki kuuluivat pikku porvaristoon, tulivat minulle ojentamaan erinomaisia silavaviipaleitaan ja kysymään, tiesinkö miten niitä tehtiin, missä niitä myötiin, miksi minulla niitä ei ollut. He lipoivat kieliänsä ylistellen silavasäilykkeitä, noita paksuja sianlihamuhennoksia, jotka muistuttivat paistettuja tryffeli sieninä; he penkoivat minun eväskorini, eivät löytäneet sieltä muuta kuin oliivijuustoa tai kuivia hedelmiä ja antoivat minulle kuoliniskun tuollaisella lauseella kuin: – *Sinulla ei siis ole mitään?* joka näytti minulle erotiuksen veljeni ja minun välillä. Syrjästä katsoa toisten onnea, tuo ristiriita on tahrannut lapsuuteni ruusut ja lakastuttanut viheriöitsevän nuoruuteni. Kun minä ensimmäisen kerran jalomielisen tunteen pettämänä ojensin käteni ottaakseni vastaan tuon niin suuresti haluamani herkun, jota minulle tekopyhin ilmein tarjottiin, vetikin pilkantekijä silavaleivän takaisin toverien nauraessa tälle yllättävälle lopputulokselle. Jos kaikkein kunnioitetuimmatkin henkilöt ovat alttiita turhamielisyydelle, miksi ei sitä voisi antaa anteeksi lapselle, joka itkee nähdessään itsensä halveksittuna ja pilkattuna. Kuinka monet lapset olisivatkaan tällaisessa leikissä tulleet herkuttelijoiksi, kärkeäjäiksi ja veltoiksi! Vainoja välttäkseni minä taistelin. Epätoivon antama rohkeus teki minut peljättäväksi, mutta minua vihattiin ja minä olin suojaaton petosta vastaan. Eräänä iltana ulos lähtiessäni minä sain iskun selkääni nenäliinasta, joka oli kääritty täyteen pieniä kiviä. Kun kamaripalvelija, joka kovakouraisesti kosti puolestani, ilmoitti tapahtuman äidilleni, huudahti hän: – Tuo kirottu lapsi ei tuota meille kuin suruja! Minä vajosin hirveään itse-epäilykseen huomattessani koulussa vierottavan minua samalla tavoin kuin kotona. Siellä, kuten kotonakin, minä syvennyin itseeni. Tämä oli kuin toinen lumisade, joka hidastutti sieluuni kylvettyjen siementen orastusta. Ne, joista minä näin pidettävän, olivat todellisia katupoikia, ylpeyteni sai tukea tästä huomiosta, minä pysyin yksinäni. Siten oli minun edelleen mahdotonta purkaa tunteitani, joita sydän parkani oli tulvillaan. Opettaja, nähdessään minut alati synkkänä, vihattuna ja yksinäisenä, vahvasti vääriä epäluuloja, joita perheelläni oli minun huonosta luonteestani.

Heti kun minä osasin lukea ja kirjoittaa, antoi äitini viedä minut oratooriumunkkien johtamaan Pont-le-Voy'n kouluun, jonne minun ikäisiäni lapsia otettiin vastaan luokalle nimeltä *Pas latins*; tällä luokalla olivat myöskin oppilaat, joiden vitkalleen kehittyvä käsityskyky kieltäytyi alkeita oppimasta. Täällä olin minä kahdeksan vuotta näkemättä ketään ja viettäen hyljätyn elämää. Seuraavassa selitys tähän. Minulla ei ollut kuin kolme frangia kuussa huvituksia varten, summa, joka tuskin riitti kyniin, veitsiin, viivottimiin, musteeseen ja paperiin, joista meidän täytyi pitää huolta. Siten, kykenemättömänä ostamaan itselleni puujalkoja, nuuraa ja muita koulun huvituksiin kuuluvia välttämättömiä esineitä, minä sain pysyä poissa leikeistä; voidakseni ottaa niihin osaa minun olisi pitänyt imarrella rikkaita ja mairitella osastoni ensimmäisiä. Pieninkin tuollainen raukkamaisuus, johon lapset niin helposti taipuvat, innoitti minua. Minä vietin loma-aikani puun alla surumielisiin unelmiin vaipuneena, siellä minä luin kirjoja, joita meille kirjastonhoitaja kuukausittain antoi. Kuinka paljon tuskia kätkeytyikään tuohon luonnottomaan yksinäisyyteen, mitä kärsimyksiä synnyttikään hyljätty tilani! Kuvitelkaa, mitä minun hento sieluni tunsikin ensimmäisessä palkintojen jaossa, jossa

minä sain kaksi arvokkainta, kirjoitustehtävästä ja käännöksestä? Saapuessani näyttämölle niitä ottamaan suosionhuutojen ja torventoitotusten kaikuessa, ei isä eikä äiti olleet minua juhlimassa, vaikka permanto muuten olikin täynnä toverieni vanhempia. Sensijaan että minä olisin tavan mukaan suudellut palkintojen jakajaa, syöksyin minä kyyneleitä vuodattaen hänen rinnoillensa. Illalla minä poltin uunissa palkintoesineeni. Oppilaiden vanhemmat olivat kaupungissa sen viikon, joka käytettiin harjoituksiin ennen palkintojen jakoa. Iloisina lähtivät toverini aamuisin ulos koulusta, sillä aikaa kun minä, jonka vanhemmat asuivat muutaman peninkulman päässä kaupungista, sain pysyä opistossa peipposten kanssa; tämä nimi annettiin oppilaille, joiden kotipaikka oli saarilla tai ulkomailla. Illalla, rukouksen aikana, nuo sydämättömät kehuskelivat meille hyviä päivällisiä, joita he vanhempineen olivat syöneet. Te näette, että onnettomuuteni suurentui, mikäli ne piirit laajenivat, joihin minä jouduin. Kuinka paljon ponnistuksia minä teinkään horjuttaakseni tuomiota, joka pakotti minut elämään yksin! Kuinka monia toiveita minun sieluni tuhansina innostuksen hetkinä suunnittelikaan, toiveita, jotka yksi ainoa päivä hävitti! Taivuttaakseni vanhempani tulemaan kouluun minä kirjoitin heille kirjeitä, jotka olivat täynnä tunteita, yltiömäisesti ilmaistuja ehkä, mutta viattomia antamaan moitteen aiheita äidilleni, joka ironialla hillitsi kirjoitustapaani. Rohkeuttani menettämättä minä lupasin täyttää ne ehdot, jotka isäni ja äitini asettivat saapumiselleen; minä rukoilin myötävaikutusta sisariltani, joille minä kirjoitin heidän juhla- ja syntymäpäivikseen, muistaen ne niin tarkasti kuin hyljätyt lapset tavallisesti tuollaiset asiat muistavat, mutta sitkeyteni oli turhaa. Palkintojen jakopäivän lähestyessä minä uudistin yhä hartaammin pyyntöjäni, minä kerroin voitontoiveistani. Vanhempieni vaitiolon pettämänä minä odotin heitä kiihkeästi ja ilmoitin heidän tulostaan tovereilleni. Kun minä, perheiden saapuessa, kuulin vanhan portinvartijan tulevan opiston käytävään kutsumaan oppilaita, tunsin minä sairaloisia puistatuksia. Tuo vanhus ei lausunut koskaan minun nimeäni. Päivänä, jolloin minä valitin kirottua kohtaloani, rippi-isäni osotti minulle taivasta, jossa viheriöitsi palmu, niille luvattu, joista Vapahtaja on sanonut: *Beati qui lugent!* [Autuaita ovat murheelliset.] Ensi ripillä käymisestäni alkaen minä heittäydyin siis rukouksen salattuihin syvyyksiin, minut valtasivat uskonnolliset aatteet, joiden moraalinen kauneus tenhoaa nuorten mielet. Palavan uskon innoittamana minä rukoilin Jumalaa tekemään uudestaan minun hyväkseni noita häikäiseviä ihmetöitä, joista minä luin marttyyrien elämäkerroissa. Viisivuotiaana minä kiiruhdin tähtiä kohden, kaksitoistavuotiaana minä kolkutin pyhäkön ovia. Hurmiotilani synnytti minussa sanoin kertomattomia unelmia, jotka rikastuttivat mielikuvitustani, lisäsivät herkkyyttäni ja vahvistivat ajatuskykyäni. Olen usein luullut, että enkelit lähettivät minulle näitä yleviä näkyjä kääntääkseen sieluni taivaallisiin päämääriin; he ovat antaneet silmilleni kyvyn nähdä asioiden ytimeen; he ovat avanneet sydämeni tuolle tenhovoimalle, joka tekee runoilijan onnettomaksi, kun hän omistaa turmiollisen kyvyn verrata sitä, mitä hän tuntee, siihen mikä on todellista, tavoittelemiansa taivaita siihen vähään, mikä hänelle onnistuu; he ovat kirjoittaneet päähäni kirjan, josta minä voin lukea, mitä minun pitää ilmaista; he ovat sytyttäneet huuliini välittömän ilmaisutaidon hehkun.

Isäni sai joitakin epäilyksiä munkkien opetuksen etevyydestä ja otti minut pois Pont-le-Voy'n koulusta asettaakseen minut Pariisiin Marais'n kaupunginosassa olevaan opistoon. Olin viisitoista vuotta vanha. Kun tietoni ja taitoni olivat tutkitut, pääsin minä, joka olin Pont-de-Voy'n retoriikkaluokan oppilas, kolmannelle osastolle. Kärsimykset, joita minä olin saanut kokea kotona ja koulussa, sain minä uudella tavalla tuntea Lepitre'n koulukodissa ollessani. Isäni ei ollut antanut minulle ollenkaan rahaa. Kun vanhempani tiesivät, että minulla oli ruokaa ja vaatteita ja että latina ja kreikka kiristivät minua, oli kaikki hyvin. Opintoajanani olen oppinut tuntemaan noin tuhat toveria, eikä ketään heistä ole kohdeltu sellaisella välinpitämättömyydellä. Kiihkeästi Bourbon'eihin liittyneenä Lepitre'lla oli suhteita isääni aikana, jolloin uskolliset kuningasmieliset koettivat vapauttaa Tempelitornistista kuningatar Maria Antoinette'a. Isäni ja hän uudistivat tuttavuuksensa; herra Lepitre luuli siis olevansa velvollinen korvaamaan isäni unhoitusta, mutta summa, jonka hän minulle antoi, oli verrattain vähäinen, sillä hän ei tiennyt perheeni aikomuksista. Koulukoti sijaitti vanhassa Joyeuse-nimisessä rakennuksessa, jossa, kuten kaikissa vanhoissa ylhäisön asumuksissa, oli portinvartijan

huone. Loma-aikana, ennen hetkeä, jolloin aliopettaja tuli viemään meidät Kaarle Suuren lyseoon, varakkaat toverit menivät syömään aamiaista Doisy nimisen portinvartijamme luo. Herra Lepitre joko ei tiennyt tästä mitään tai salli Doisy'n harjoittaa tuota liikettä. Tämä portinvartija oli todellinen salakuljettaja, jota oppilaiden oli tärkeätä kohdella hellävaroen. Hän oli harharetkiemme salainen kaitsija, myöhäisten kotiintulojemme uskottu, kiellettyjen kirjalainojen välittäjä. Juoda aamiaiseksi kuppi kahvia maidon kanssa todisti ylhäistä makua, mikä käy selville siitä korkeasta hinnasta, jossa siirtomaan tuotteet olivat Napoleonin aikana. Jos sokerin ja kahvin käyttö oli ylellisyytenä vanhempien kotona, ilmaisi se meidän keskuudessamme turhamielistä mahtailemista, joka olisi syyttänyt intohimomme, jolleivät taipumus jäljittelyyn, ahneus ja muodinmukaisuus olisi riittäneet. Doisy hankki meille luottoa, hän käännutti meitä kaikkien sisarten tai tätien puoleen, jotka hyväksyivät koululaisten kunnianasiat ja maksoivat heidän velkansa. Pitkän aikaa minä vastustin herkuttelujen viehätystä. Jos tuomarini olisivat tunteneet viettelysten voiman, sieluni sankarillisen pyrkimyksen stoalaisuuteen, hillityt raivonpuuskani pitkän kieltäymiseni aikana, olisivat he pyyhkineet minun kyöneleeni, sen sijaan että he saattoivat ne vuotamaan. Mutta olisiko minulla lapsena voinut olla tuo sielun suuruus, joka halveksien suhtautuu toisten halveksimiseen? Saatoinko minä tuntea hyökkäykset, joita useimmat yhteiskunnalliset paheet tekivät ja joiden voimaa minun haluni lisäsivät. Toisen vuoden lopulla isäni ja äitini saapuivat Pariisiin. Heidän tulopäivänsä ilmoitti minulle veljeni: hän asui Pariisissa, eikä ollut tehnyt yhtä ainoata vierailua minun luokseni. Sisareni olivat matkalla sinne ja meidän piti yhdessä katsella Pariisia. Ensimmäisenä päivänä meidän piti mennä syömään päivällistä Palais-Royal'iin ja sieltä kaikki Théâtre-Français'iin. Huolimatta hurmauksesta, jonka tämä odottamaton juhlaohjelma minussa aiheutti, herpautui iloni myrskytuulesta, joka tavallisesti niin rajusti iskee onnettomiin olentoihin. Minun oli selvitetävä sadan frangin velka herra Doisy'lle, joka uhkasi itse mennä vaatimaan rahojansa vanhemmiltani. Minä hoksasin ottaa veljeni Doisy'n tulkiksi, katumukseni esittäjäksi ja anteeksiannon välittäjäksi. Isäni oli taipuvainen armahtamaan, mutta äitini oli lepyttämätön. Hänen siniset, syvät silmänsä kivityttivät minut, hän singahutteli hirveitä ennustuksia. "Mitä minusta tulisikaan myöhemmin, kun minä jo seitsemäntoista vuotiaana tein moisia ajattelemattomuuksia? Olinko minä ollenkaan hänen poikansa? Oliko aikomukseni saattaa perhe häviöön? Olinko minä ainoa perheenjäsen? Virkaura, jolla veljeni Charles oli, vaatihan se vapaita vuosirahoja ja ne hän kyllä ansaitsi käytöksellään, joka oli perheelle kunniaksi, sillä välin kun minä tuotin häpeää. Enkö minä siis tiennyt rahan arvoa ja kuinka kalliiksi minä tulin? Mitä hyödyttävät sokeri ja kahvi kasvatuksessa? Tuolla tavalla eläminen, olihan se samaa kuin paheiden oppiminen. Marat [Ranskan vallankumouksen hirmumiehiä. Suom. muist.] oli enkeli minuun verrattuna." – Sittenkun tuon tulvan hyökylaineet olivat kulkeneet ylitseni ja tuoneet sieluuni tuhansia pelkoja, saattoi veljeni minut takaisin koulukotiin. Minä menetin päivällisen Frères Provencaux'ssa, enkä saanut nähdä Talman esittävän Britannicusta. Sellainen oli kohtaukseni äitini kanssa kahdentoista vuoden eron jälkeen.

Kun minä olin lopettanut kouluopintoni, jätti isäni minut herra Lepitre'n holhouksen alaiseksi. Minun tuli oppia korkeampaa matematiikkaa, suorittaa ensimmäisen vuoden oppikurssi oikeustieteessä ja alkaa ylemmät opinnot. Koulukodissa asuen ja sen opinnoista vapaana minä luulin aselevon tulleen kurjuuden ja minun välille. Mutta huolimatta yhdeksästätoista ikävuodestani tai ehkäpä niiden johdosta isäni jatkoi samaa menettelytapaa, jota noudattaen minut ennen oli lähetetty kouluun ilman ruokavaroja, kimnaasiin ilman taskurahoja, ja joka oli pakottanut minut rupeamaan Doisy'n velalliseksi. Minulla oli vähän rahaa käytettävänä. Mitä voi yrittää Pariisissa ilman rahaa? Sitäpaitsi oli vapauteni viisaasti rajoitettu. Herra Lepitre antoi minulle saattajan lakiopistoon; eräs aliopettaja vei minut professorin eteen ja haki taas pois. Nuorta tyttöä ei olisi vartioitu vähemmällä huolella kuin minua äitini pelkojen johdosta. Pariisi pelottikin hyvällä syyllä vanhempiäni. Koulupojat harrastavat salaisesti samaa kuin mitä tytöt koulukodeissaan; oli miten tahansa, jälkimäiset puhuvat aina rakastajista, edelliset naisista. Pariisissa hallitsi tähän aikaan toverien keskusteluja Palais-Royal'in turkkilainen ja itämainen maailma, Palais-Royal oli rakkauden kultamaa, jossa iltasin vilisi

kokonaisia kultavuoria. Palais-Royal ja minä, me olimme kaksi tuollaista matemaattista viivaa, jotka kulkevat toisiansa kohti kuitenkin koskaan yhtymättä. Seuraavasta käy selville, kuinka kohtalo ehkäisi minun yritykseni. Isäni oli esittänyt minut eräälle tädilleni, joka asui Saint-Louis saarella. Hänen luokseen piti minun mennä syömään päivällistä joka torstai ja sunnuntai herra tai rouva Lepitre'n saattamana, jotka näinä päivinä läksivät ulos kaupungille ja illalla palatessaan ottivat minut mukaansa. Merkillisiä nautinnon hetkiä. Markiisitar de Listomère oli seuratapoja noudattava suuren maailman nainen, joka ei koskaan ajatellut tarjota minulle rahaa. Vanhana kuin katedraali, maalattuna kuin miniatyyrikuva ja tuhlaavaisena ulkonaisessa esiintymisessään hän eli asunnossaan ikäänkuin Ludvig XV ei olisikaan kuollut, eikä seurustellut kuin vanhojen naisten ja aatelisherrain kanssa, kivettynyt seurapiiri, jossa minä luulin olevani hautuumaalla. Ei kukaan lausunut minulle mitään, enkä minä rohjennut puhua ensimmäiseksi. Vihamieliset ja kylmät katseet saattoivat minut häpeämään nuoruuttani, joka näytti kaikille kiusalliselta. Tähän välinpitämättömyyteen minä perustin juoneni onnistumisen aikoessani eräänä päivänä, heti päivällisen jälkeen, pujahtaa katsomaan puupiirroksikoelmia. Kerran vistipeliin antautuneena tätini ei enää kiinnittänyt huomiota minun. Jean, hänen kamaripalvelijansa, välitti vähät herra Lepitre'sta; mutta tuo onneton päivällinen pitkittyi sitä mukaa, kuinka vanhoja syöjät olivat ja kuinka viallisia heidän hammasrivinsä. Vihdoin eräänä iltana, kahdeksan ja yhdeksän välillä, minä olin päässyt porraskäytävään asti vapisten kuin Bianca Capello [eräs venetsialaisnainen, joka pakeni rakastajansa kanssa Firenzeen ja josta myöhemmin tuli Francesco di Medici'n puoliso. Suom. muist.] pakopäivänään; mutta juuri kun portinvartija oli vetänyt nauhasta avatakseen minulle portin, näin minä herra Lepitre'n ajoneuvot kadulla ja kuulin tuon kunnan miehen kysyvän minua ahdashenkisellä äänellään. Kolme kertaa asettui sattuma ratkaisevasti Palais-Royal'in helvetin ja nuoruuteni paratiisin välille. Sinä päivänä, jolloin minä päätin uhmata mitä vaaroja tahansa päästäkseni vapaaksi häpeästä, jota tunsin ollessani kaksikymmentävuotias ja vielä tietämätön; hetkellä, jolloin minä riistäydyin herra Lepitre'n seurasta hänen noustessaan ajoneuvoihin, mikä oli vaikea tehtävä, sillä hän oli paksu kuin Ludvig XVIII ja kompurajalkainen – äitini saapui postivaunuissa. Hänen katseensa pysähdytti minut ja minä olin kuin lintu käärmeen edessä. Mikä sattuma saattoi hänet tielleni? Eikä kuitenkaan mikään luonnollisempaa! Napoleon löi viimeisiä valttejaan; isäni, aavistaen Bourbon'ien paluuta, saapui ilmoittamaan tästä veljelleni, joka jo oli keisarivallan politiikan virkamiehiä. Hän oli lähtenyt Tours'ista yhdessä äitini kanssa. Äitini oli ottanut tehtäväkseen tuoda minut sinne turvaan vaaroilta, joita pääkaupunki näytti tarjoavan niiden mielestä, jotka järkevästi harkitsivat vihollisen liikkeitä. Muutamissa minuuteissa minä olin jättänyt Pariisin, hetkellä, jolloin sen olemassaolo aikoi käydä minulle turmiokkaaksi. Tukahutettuja haluja kuohuvan mielikuvituksen myrskyt, alituisista kieltämyksistä synkentyneen elämän ikävyys olivat pakottaneet minut heittäytymään opintoihin, kuten kohtaloonsa kyllästyneet ihmiset muinoin hautautuivat luostariin. Opiskelu oli tullut minulle intohimoksi, joka saattoi käydä vaaralliseksi kahlehtiessaan minua aikana, jolloin nuorten tulee jättäytyä keväisten luonteidensa ihastuttavaan vilkkauteen.

Tämä päältäpuolinen kuvaus nuoruudesta, jossa te voitte havaita lukemattomia elegillisiä kohtia, oli välttämätön sen vaikutuksen selville saamiseksi, mikä sillä oli minun tulevaisuuteeni. Yli kahdenkymmenen vuoden ikäisenä, niin monien katkerien vaikutusten koskettamana, minä olin vielä pieni, laiha ja kalpea. Minun sieluni, joka oli täynnä tahtoa, taisteli ruumiin kanssa, joka oli näöltänsä heikko, mutta joka, erään vanhan Tours'in lääkärin sanojen mukaan, sai viimeistä karkaisuansa soveltuakseen rautaiseen luonteensävyyn. Ruumiiltani lapsena ja ajatuksiltani vanhana minä olin lukenut ja miettinyt niin paljon, että minä tunsin metafyyssillisesti elämän korkeudet hetkellä, jolloin minun oli koettava sen rotkoteiden mutkaisia vaikeuksia ja sen tasankojen hiekkaisia polkuja. Harvinaiset sattumat olivat jättäneet minun sieluni tuohon hurmaavaan ajanjaksoon, jolloin sielun ensimmäiset epäilykset alkavat, jolloin se avautuu nautinnoille, jolloin kaikki on sille mieluista ja raikasta. Minä olin työn pidentämän poikailen ja hitaasti vihreitä oksiaan työntävän miehuusiän välillä. Ei kukaan nuori mies ollut niin valmis kuin minä tuntemaan ja rakastamaan. Jotta ymmärtäisitte

täysin kertomukseni, siirtäkää itsenne takaisin tuohon ihanaan aikaan, jolloin huulet eivät lausu valheita, jolloin silmät ovat kirkkaat, vaikka niitä verhoavat innon ja arkuuden ristiriidasta raskaat silmäluomet, jolloin mieli ei taivu maailman kavaluuteen, jolloin sydämen herkkyyks on yhtä voimakas kuin ensimmäisen tunteenliikutuksen jalous.

En kerro teille ollenkaan matkasta, jonka tein äitini kanssa Pariisista Tours'iin. Hänen olemuksensa kylmyys ehkäisi hellyyteni puhkeamisen. Joka kerta hevosta vaihdettaessa minä olin aikeissa ruveta puhumaan; mutta yksi katse, yksi sana karkoitti älykkäästi mietityt lauseet, joilla tahdoin alkaa. Orléans'issa, levollempien hetkenä, äitini moitti vaitioloani. Minä heittäydin hänen jalkoihinsa, syleilin hänen polviensa kuumia kyyneliä vuodattaen, minä avasin hänelle hellyyttä uhkuvan sydämeni. Minä koetin vaikuttaa häneen hiutuvan rakkauden innoittamalla puolustuspuheella, jonka sävy olisi koskenut jonkun äitipuolenkin sisimpään. Äitini ei vastannut minulle muuta kuin että näyttelin komediaa. Minä valitin hänen välinpitämättömyytensä, hän kutsui minua luonnottomaksi pojaksi. Sydäntäni kouristi niin, että minä Blois'sa juoksin sillalle heittäytyäkseni Loire virtaan, mutta kaidepuun korkeus esti itsemurhani.

Saapuessani perille osottivat kaksi sisartani, jotka eivät minua ollenkaan tunteneet, pikemmin hämmästyttä kuin hellyyttä. Myöhemmin he kuitenkin olivat suhteellisesti täynnä ystävyyttä minua kohtaan. Huoneeni minä sain kolmanteen kerrokseen. Te käsitätte tilani kurjuuden, jos sanon teille, ettei äitini jättänyt minulle, kaksikymmenvuotiaalle nuorelle miehelle, muita liinavaatteita kuin ne kuluneet, joita olin käyttänyt koulukodissa, ei muuta pukuvarastoa kuin mitä minulla Pariisissa oli ollut. Minä saatoin juosta salin toisesta päästä toiseen nostaakseni ylös hänen nenäliinansa, eikä hän sanonut minulle muuta kuin tuollaisen kylmän kiitoksen, jonka nainen suo palvelijalleen. Minun oli pidettävä häntä silmällä voidakseni huomata, oliko hänen sydämessänsä kuohkeita kohtia, joihin olisin voinut istuttaa jonkun rakkauden oksan, mutta en nähnyt hänessä muuta kuin laihan ja kuivakiskoisen ylhäisen naisen, leikittelevän, itsekkään ja pisteliään, kuten kaikki Listomère suvun naiset, niillä kun häikäilemättömyys kuuluu myötäjäisiin. Hänelle ei elämä ollut muuta kuin velvollisuuksien täyttämistä. Kaikki kohtaamani kylmäluontoiset naiset pitivät velvollisuuksia uskontona, kuten hän. Hän otti vastaan meidän ihailumme, kuten pappi messusuitsutukset; vanhin veljeni näytti kokonaan kuluttaneen loppuun sen rahtusen äidillisyyttä, mikä hänen sydämessänsä oli. Hän pisteli meitä alinomaa purevalla ironiiallaan, joka on sydämättömien ihmisten tavallinen ase, ja hän käytti sitä meitä kohtaan, jotka olimme kykenemättömiä vastaamaan. Vaistomaiset tunteet juurtuvat niin monihaaraisina ja tuo äidin persoonaan kohdistuva pyhä kunnioitus, josta luopuminen tuottaisi turmiota, ympäröi meitä niin monilla siteillä, että me, huolimatta noista okaisista esteistä, yhä rakastimme häntä ylevässä erhetyksessä siihen päivään asti, jolloin me pitemmälle elämässä päässeinä aloimme itsenäisesti häntä arvostella. Tuona päivänä alkaa lasten kosto. Heidän välinpitämättömyytensä, joka on syntynyt menneen ajan pettymyksistä ja jota heidän niistä saamansa katkerat muistot suurentavat, ulottuu hautaan asti. Äitini pelottava itsevaltius karkoitti himokkaat aatteet, joita minä huimapäisesti olin ajatellut tyydyttää Tours'issa. Minä vajosin epätoivoisesti isäni kirjastoon ja aloin lukea kaikkia kirjoja, joita en tuntenut. Pitkät työpäiväni vapauttivat minut joutumasta tekemisiin äitini kanssa, mutta ne raskauttivat moraalista tilaani. Vanhempi sisareni, hän, joka on naimisissa serkkumme markisi de Listomère'n kanssa, koetti joskus lohduttaa minua, voimatta tyynnyttää sitä kiihtymystä, jonka vallassa minä olin. Halusin kuolla.

Minulle tuntemattomia suuria tapahtumia oli tulossa silloin. Angoulême'n herttua, joka oli lähtenyt Bordeaux'sta yhdistyäkseen Ludvig XVIII:een Pariisissa, sai matkallaan joka kaupungissa noita kiihkeitä suosionosotuksia, jotka valtasivat vanhan Ranskan Bourbon'ien palatessa. Touraine oli levottomassa liikkeessä laillisten prinssiensä hyväksi, kaupunki kuohui, ikkunat olivat liputetut, asukkaat juhlapuvuissa, juhlia valmistettiin, ja itse ilma oli täynnä jotakin huumaavaa – kaikki tuo herätti minussa halun olla läsnä prinssin kunniaksi toimeenpannuissa tanssiaisissa. Kun minä rohkenin ilmaista tämän toivomuksen äidilleni, joka silloin oli liian sairas ottaakseen juhlaan osaa, suuttui hän kovin. Tulinko minä Kongo'sta, koska en tiennyt mitään? Kuinka minä saatoin kuvitella, ettei

meidän perheemme olisi edustettuna tanssiaisissa? Kenen, ellei minun oli sinne mentävä isäni ja veljeni poissaollessa? Olihan minulla äiti, ja hän kyllä piti huolta lastensa onnesta. Tällä hetkellä tuli poika, joka oli ollut ikäänkuin perheestä hyljätty, tärkeäksi henkilöksi. Minä olin yhtä hämmästyneyt merkityksestäni kuin siitä ironisten päätelmien tulvasta, jolla äitini otti vastaan pyyntöni. Tiedustelin sisariltani ja kuulin, että äitini, jota tällaiset teatteritemput huvittivat, oli kovassa touhussa minun puvustani. Yllätettynä näiden toimenpiteiden suurenmoisuudesta ei ainoakaan Tours'in räätäleistä ottanut tehdäkseen minulle pukineita. Äitini oli lähettänyt hakemaan kotiompelijatartansa, joka maakunnan tavan mukaan osasi tehdä kaikkea neulomatyötä. Vaaleansininen puku valmistettiin minulle joten kuten kaikessa hiljaisuudessa. Silkkisukat ja uudet tanssikengät oli helppo saada; liivit olivat liian lyhyet, mutta saatoin käyttää isäni liivejä; ensi kertaa oli päälläni rinnuspaita, jonka röyhelöt paisuttivat rintaani ja kietoutuivat kaulahuivini solmun ympäri. Kun minä olin puettu, muistutin minä itseäni niin vähän, että sisarteni kohteliaisuuksien rohkaisemana saatoin mennä kokoontuneiden tourainelaisten eteen. Tukala yritys! Juhlaan oli kutsuttu liian paljon väkeä, jotta kaikki olisivat voineet olla valituita. Hoikka vartaloni oli minulle avuksi, minä pujottauduin erääseen Papion'in talon puutarhaan pystytettyyn teltaan ja pääsin lähelle nojatuolia, joka oli prinssin kunniaistuini. Kuumuus oli tukahduttava, ensimmäinen julkinen juhla, jossa minä olin läsnä, häikäisi minut loisteellaan, punaisilla seinäverhoillaan, kullatuilla koristeillaan, puvuillaan ja timanteillaan. Joukko miehiä ja naisia, jotka syöksyivät toisiansa tungeksien ja törmäilivät toisiinsa pölypilven ympäröiminä, tyrkki minua. Loistavat vaskitorvet ja sotilasmusiikin bourbonnelaiset juhlasäveleet hukkuivat hurraahuutoihin: – Eläköön Angoulême'n herttua! eläköön kuningas! eläköön Bourbon'it! Tämä juhla oli innostuksen purkaus, jossa jokainen koetti voittaa toisensa raivokkaassa riennossa Bourbon'ein nousevaa aurinkoa kohden; se oli todellista puolueitsekkyyttä, joka jätti minut kylmäksi, alensi minua, saattoi minut syventymään itseäni.

Tämä pyörre vei minua mukanaan kuin oljenkortta, ja minussa syntyi lapsellinen halu olla Angoulême'n herttua, kuulua noihin prinsseihin, jotka astelivat suunniltaan joutuneen yleisön edessä. Tourainelaisen turhamainen kateus sytytti kunnianhimon, jota minun luonteeni ja olosuhteet jalostuttivat. Kuka ei ole kadehtinut tuota ihailua, jonka suurenmoisen toistumisen minä sain nähdä pari kuukautta jälkeenpäin, kun koko Pariisi syöksyi keisaria vastaan hänen palatessaan Elban saarelta? Tämä herruus massan yli, jonka tunteet ja elämä purkautui kuin yhdestä sielusta, saattoi minut äkkiä tavoittelemaan kunniaa, tuota papitarta, joka tänäpäivänä saattaa perikatoon Ranskan, kuten muinoin druidipapit uhrasivat gallialaiset. Lisäksi minä äkkiä tapasin naisen, joka oli lakkaamatta kiihottava kunnianhimoisia aikeitani ja saattava ne huippuunsa heittämillä minut kuningaskunnan sydämeen. Liaksi arkana pyytääkseni ketään tanssiin ja muuten peljäten hämmästyväni asentoja minä luonnollisesti olin hyvin kömpelö, enkä tiennyt mitä tehdä. Hetkellä, jolloin minä tunsin pahoinvointia paikallaan seisomisesta, johon väkijoukossa on pakotettu, eräs upseeri astui jaloilleni, jotka olivat turvonneet yhtä paljon kenkien ahtaudesta kuin kuumuudesta. Tämä viimeinen harmi teki juhlan minulle vastenmieliseksi. Oli mahdotonta mennä ulos, minä pakenin erääseen nurkkaan tyhjän penkin päähän ja jäin istumaan silmät tuijottavina, liikkumattomana ja jurona. Heiveröisen ulkonäköni pettämänä eräs nainen piti minua lapsena, joka nukkumaisillaan odottaa äitinsä tuloa, ja istuutui viereeni liikkeellä, jolla lintu laskeutuu pesäänsä. Heti minä tunsin naistuoksun, joka saattoi sieluni säteilemään, kuten myöhemmin itämaiden runous. Minä katsahdin naapuriini ja hämmästyin enemmän kuin juhlasta. Jos olette oikein ymmärtänyt kuluneen elämäni, voitte aavistaa ne tunteet, jotka pulppusivat sydämeistäni. Silmäni kiintyivät heti valkeisiin kaareviin hartioihin, joita vasten minä olisin tahtonut painaa kasvojani; heikosti rusottaviin hartioihin, jotka näyttivät punastuvan ikäänkuin ne olisivat ensimmäistä kertaa paljaina; kainoihin hartioihin, joilla oli sielu ja joiden hieno pinta hohti valossa kuin silkkikudos. Nuo hartiat jakoi uurre, jota myöten katseeni kulki, rohkeampana kuin käteni. Hänen päänsä pienimmätkin yksityiskohdat olivat viehätyskiä, jotka herättivät minussa sanomatonta iloa. Hänen välkkyvät hiuksensa olivat samettepehmeän niskan yläpuolella sileiksi kammattut, kuten pienellä tytöllä, ja mielikuvitukseni

kulki noita vaikeita jakauksia myöten kuin uusia polkuja; kaikki saattoi minut hämmennyksiin. Tultuani vakuutetuksi, ettei kukaan minua nähnyt, minä painauduin hänen selkäänsä vasten, kuin lapsi, joka heittäytyy äitinsä syliin, ja suutelin hänen hartioitansa. Nainen päästi läpätunkevan huudon, jonka kuulumisen soitto esti. Hän kääntyi, näki minut ja sanoi: "Herra!" Ah! jos hän olisi sanonut: "Pikku ystäväiseni, mikä teidän on!" olisin minä luultavasti tappanut hänet; mutta tuo *herra* sai kuumat kyynelleet puhkeamaan silmistäni. Minut kivetytti pyhää vihastusta säkenöivä katse, ylevä pää, jota kaunisti tuhkanväristen hiusten diadeemi, sopusointuinen hurmaavan selän kanssa. Loukatun häveliäisyyden purppura hehkui hänen kasvoillaan, mutta samalla näkyi niissä jo sellaisen naisen anteeksianto, joka ymmärtää mielettömyyden puuskan ollessaan sen vaikuttimena ja aavistaa katumuksen kyynelissä loputonta jumaloimista. Hän meni pois kuningattaren liikkein. Minä huomasin silloin asemani naurettavuuden; vasta nyt minä älysin, että olin puettu kuin savoialaisen apina. Häpesin itseäni. Minä jäin paikoilleni aivan tyhmistyneenä, maistellen hedelmää, jonka olin vastikään ryöstänyt, tuntien huulillani lämmön verestä, jota olin hengittänyt, katumatta mitään ja seuraten katseillani tuota taivaasta laskeutunutta naista. Kuumeen vallassa, jonka ensimmäinen aistillinen näkemys sydämessäni herätti, minä harhailin tyhjiksi jääneissä tanssiaisissa, löytämättä tuntematontani. Minä palasin kotiin ja asetuin levolle perinpohjaisesti muuttuneena.

Uusi sielu, kirjavasiipinen sielu oli puhkaissut kotelonsa. Rakas tähteni, jota minä olin ihailnut sinisissä lakeuksissa, oli pudonnut alas ja tullut naiseksi säilyttäen kirkkautensa, säteilynsä ja raikkautensa. Minä rakastin äkkiä tietämättä mitään rakkaudesta. Eikö siinä ole jotain ihmeellistä, tuossa miehen kiihkeimmän tunteen ensimmäisessä purkauksessa? Minä olin kohdannut tätini salissa muutamia kauniita naisia, mutta ei yksikään heistä tehnyt minuun mitään vaikutusta. Onkohan siis olemassa hetki, tähtien liitto, erityisten olosuhteiden yhtyminen, yksi ainoa naisten joukossa, joka aiheuttaa yksinomaisen intohimon aikana, jolloin intohimo kohdistuu sukupuoleen sen kokonaisuudessa? Ajatellessani, että valittuni eli Touraine'ssa, minä hengitin nautinnolla ilmaa, minä näin sen sinessä värin, jota minä en ole sen jälkeen enää nähnyt. Vaikka olin sisällisesti ihastuksissani, näytin minä vakavasti sairaalta ja äitini tunsu katumuksen sekaista pelkoa. Kuten eläimet, jotka tuntevat onnettomuuden lähestyvän, minä lyykistyin puutarhan nurkkaan unelmoimaan ryöstämästäni suudelmasta. Muutamia päiviä noiden muistettavien tanssiaisten jälkeen äitini luuli työstä luopumiseni, välinpitämättömyyteni, jolla minä suhtauduin hänen painaviin katseisiinsa, hänen ironiansa tehottomuuden ja synkän tilani johtuvan niistä luonnollisista käännekohdista, joita nuorilla minun iälläni on. Maaseutu, tuo ikuinen parannus mielenliikutuksille, joita lääketiede ei ollenkaan tunne, katsottiin minulle parhaimmaksi keinoksi vapautua mielen haluttomuudesta. Äitini päätti, että minun oli vietettävä muutamia päiviä Frapesle'ssa, linnassa, joka sijaitsi Indre joen varrella Montbazon'in ja Azay-le-Rideau'n välillä, erään hänen ystävänsä luona, jolle hän epäilemättä antoi salaisia ohjeita. Päivänä, jolloin maaseudun ovet minulle avautuivat, minä olin uinut niin pitkälti rakkauden merta, että olin kulkenut sen yli. En tiennyt tuntemattomani nimeä; kuinka oli häntä nimitettävä, mistä oli hänet löydettävissä, kenelle saatoin minä hänestä puhua? Luonteeni arkuutta lisäsi vielä selittämätön pelko, joka valtaa nuoren sydämen rakkauden ensi yrityksessä; se alkoi minussa melankoliolla, joka on toivottomien intohimojen merkki. En halunnut parempaa kuin saada kulkea ja juosta vapaasti pitkin kenttiä. Tuolla lapsen rohkeudella, joka ei epäile mitään, ja johon sisältyy, kuinka sanoisin, jotain ritarillista, minä päätin tutkia kaikki Touraine'n linnat, jalkasin kulkien ja lausuen joka kauniin pienen tornin nähdessäni: – Tuolla hän asuu!

Eräänä torstai-aamuna minä siis läksin Tours'ista Saint-Eloy'n tulliportin kautta, kuljin Saint-Sauveur sillan yli, saavuin Poncher'hen nostaen nenääni joka talon kohdalla ja käännyn kulkemaan pitkin Chinon'in tietä. Ensi kertaa elämässäni minä saatoin pysähtyä puun alle, kulkea mieleni mukaan hitaasti tai nopeasti, kenenkään minua kuulustelematta. Surkuteltava olento, jonka monenlainen yksinvaltiutus on masentanut (rasittaahan se enemmän tai vähemmän kaikkea nuoruutta), tuntee ensi kertaa vapaata tahtoaan käyttäessään, kohdistuipa se vaikka vähäpätöisyyksiinkin, sielussaan jotakin riemastuksen tapaista. Monet syyt yhdessä vaikuttivat, että tuo päivä muodostui minulle ihastuttavaksi

juhlaksi. Lapsuudessani eivät kävelyretkeni vieneet minua peninkulmaa pitemmälle kaupungista. Retkeni Pont-le-Voy'n ympäristössä samoin kuin Pariisissa eivät olleet lainkaan turmelleet minulta maaseudun luonnonkauneuksia. Siitä huolimatta oli minulle säilynyt elämäni ensimmäisistä muistoista tunne toursilaisen maiseman kauneudesta, johon minä olin tutustunut. Vaikka seutujen runous oli minulle täydelleen uutta, olin minä kuitenkin tietämättäni vaateliias, kuten ne, jotka tuntematta taiteen käytännöllistä puolta, heti kohta kuvittelevat korkeimman päämäärän saavuttamista. Ne, jotka kulkevat jalan tai hevosella Frapesle'n linnaan, lyhentävät matkaa kulkemalla niin sanottujen Kaarle Suuren nummien kautta. Nämä nummet, jotka ovat käyttämättömiä, sijaitsevat sillä ylängöllä, joka erottaa Indre ja Cher jokien vesilaaksot toisistaan, ja sinne vie oikotie Champy'sta. Nuo hiekkaiset tasangot, jotka peninkulman matkan synkistyttävät mieltänne, yhdistää pieni metsikkö Saché'n tiehen. Se vie siihen kuntaan, johon Frapesle kuuluu. Tämä tie, joka yhtyy Chinon'in tiehen kaukana Ballan'in toisella puolella, kulkee aaltomaista tasankoa pitkin ilman merkittäviä käännteitä Artanne'n pieneen paikkakuntaan asti. Siellä tulee näkyviin laakso, joka alkaa Montbazon'ista, päättyy Loire jokeen ja näyttää ikäänkuin hypähtelevän kaksoiskukkuloille rakennettujen linnojen alla. Suurenmoinen smaragdi-halkio, jonka pohjalla virtasi Indre käärmeeen kiemuroissa. Tuon laakson nähdessäni minut valtasi aistillinen hämmästys, jota nummien ikävyys tai matkan väsymys oli valmistanut. – Jos tuo nainen, sukupuolensa kukka, asuu jossakin maailman nurkassa, asuu hän varmaan täällä. Näin ajatellessani minä nojauduin erästä pähkinäpuuta vasten, jonka alla minä tuosta päivästä alkaen joka kerta levähdän palatessani rakkaaseen laaksooni. Tuon puun alla, joka oli minun ajatusteni uskottu, minä tein itselleni selkoa niistä muutoksista, joita minussa oli tapahtunut matkaanlähtöpäivästä alkaen. Hän asui siellä, sydämeni ei ollut minua pettänyt. Ensimmäinen linna, jonka minä näin nummen rinteellä, oli hänen asuntonsa. Istuessani pähkinäpuun suojassa välkehti keskipäivän aurinko hänen kattonsa liuskoissa ja hänen ikkunaruuuduissaan. Hänen pumpulihameensa näkyi valkeana pisteenä katoksen alta viiniköynnöstarhassa. Hän oli, kuten te jo sen tiedätte, vaikkette vielä mitään tiedä, *tuon laakson lilja*. Hän kasvoi siellä taivasta varten ja täytti sen hyveidensä tuoksulla. Tuo pitkä vesinauha, joka virtasi auringon säteissä vihreiden rantojen välitse, nuo poppelirivit, jotka huojuvilla lehtikudoksillaan koristivat rakkauden laaksoa, nuo tammets, jotka kohosivat viinitarhojen välistä rinteillä, joita joki alati vaihtelevana kiertää, nuo näköpiirit, jotka toisilleen vastaisina häipyivät etäisyyteen, kaikki ilmaisi minulle ääretöntä rakkautta, rakkautta, jonka sytyttäjä ja ylläpitäjä oli tuo vain tuokion näkemäni olento. Jos te tahdotte nähdä luonnon kauniina ja neitseellisenä kuin morsiamen, menkää tuohon laaksoon jonakin kevätpäivänä; jos te tahdotte viihdyttää sydämenne verta vuotavia haavoja, palatkaa sinne syksyn viimeisinä päivinä; keväällä kohottaa siellä rakkaus siipensä taivasta kohden, syksyllä muistelee siellä sitä, mikä on mennyttä eikä palaa. Sairaat keuhkot hengittävät siellä virkistävää rakkautta; silmä lepää siellä kullankeltaisissa metsiköissä, jotka painavat sieluun rauhaista surumielisyyttään. Tällä hetkellä antoivat myllyt, jotka olivat Indre'n putouksien varsilla, äänen tuolle kohisevalle laaksoille, poppelit keinuivat hymyillen, ei pilveäkään ollut taivaalla, linnut lauloivat, heinäsiikat sirittivät, kaikki oli säveltä. Älkää kysykö enää, miksi minä rakastan Touraine'a. En rakasta sitä, kuten kehtoani, en kuten kosteikkaa erämaassa; rakastan sitä kuin taiteilija rakastaa taidettaan; rakastan sitä vähemmän kuin teitä, mutta ilman Touraine'a minä tuskin enää olisin elossa. Tietämättäni miksi, kääntyivät silmäni jälleen tuohon valkoiseen pisteeseen, naiseen joka loisti puutarhan keskellä kuin loistaa pensaikossa kosketukselle arka konvolvuluskasvin kellokukka. Liikutettuna minä laskeuduin alas tuon syvänteen pohjaan ja näin pian kylän, jonka ylitsevuotavassa runotunnelmassani havaitsin olevan ilman vertaista. Kuvitelkaa mielessänne kolme myllyä viehättävän muotoisten saarten keskellä, jotka puuryhmien seppelöiminä kohosivat vesikeitaasta; minkä muun nimen antaisi tuolle niin elävälle ja värikkäälle vesikasvistolle, joka verhoaa puron, kohoo sen yläpuolelle, aaltoilee sen mukana, mukautuu sen oikkuihin ja taipuu myllyjen rataan ruoskiman veden riehuntaan! Siellä täällä kohoo sorakasoja, joihin vesi murtuu kimalteleviksi kuohuviiruiksi. Amaryyllis, ulpukka, vesililja, kaisla koristivat rantoja suurenmoisella peitteellään. Lahoista puista kyhätty värisevä silta, jonka

arkut ovat kukkien peitossa ja jonka pehmeätä sammalta ja tuoreita yrttejä kasvavat kaidepuut kallistuvat putoamatta puroon päin; kuluneet ruuhet, kalastajien verkot, paimenen yksitoikkoinen laulu, ankat, jotka soutivat saarien välissä tai kynivät itseään karkeassa, Loiren kuljettamassa hiekassa; mylläripojat, jotka lakki korvilla lastasivat muulejansa, kaikki nämä yksityisseikat antoivat tälle kuvalle hämmästyttävän viehkeyden. Kuvitelkaa sillan toiselle puolelle kaksi tai kolme maataloa, kyyhkyslakka, tunturikyyhkysiä, kolmisenkymmentä puutarhojen ja kuusamia, jasmineja ja köynnöksiä kasvavien aitojen erottamaa mökkiä; lisäksi kukkiva lantakasa joka portin eteen, kanoja ja kukkoja teille – kas siinä Pont-du-Ruan'in kylä, ihana kylä, jonka ylitse kohoaa vanha tyyppillinen kirkko, ristiretkien ajoilta, sellainen, joita maalarit etsivät tauluihinsa. Reunustakaa kaikki tämä vanhoilla pähkinäpuilla, nuorilla, vaalean kultalehtisillä poppeleilla, asettakaa somia tehtaita pitkien tasankojen keskelle, joissa silmä hukkuu höyryyn ja savuun, ja te saatte käsityksen yhdestä tämän kauniin maan tuhansista näköaloista. Minä seurasin Saché'n tietä vasemmalle päin purosta pitäen tarkkaan silmällä kukkuloita, jotka olivat vastakkaisella rannalla. Lopulta minä osuin satavuotisten puiden kaunistamaan puistoon, josta arvasin olevani Frapesle'n linnassa. Minä saavuin täsmälleen hetkellä, jolloin kello soi aamiaiselle. Aterian jälkeen isäntäni, joka ei voinut epäillä minun tulleen jalkaisin Tours'ista, vei minut katsomaan maittensa ympäristöjä, joista minä joka paikassa näin laakson kaikissa sen muodoissa; täällä vilaukselta, tuolla kokonaan. Silmäni kiintyivät usein Loiren kultaviirun vetäminä taivaanrantaan, jossa pilvet ajelivat toisiaan. Ne muodostivat haaveellisia kuvioita, jotka tuulen mukana pakenivat. Noustessani erästä harjannetta minä ensimmäistä kertaa ihailin Azay'n linnaa, särmikästä Indre joen kiinnittämää timanttia, joka kohosi kukkien peittämällä paaluilla. Sitten minä näin eräässä syvänteessä Saché'n linnan romantilliset rakennukset, tuon melankolisen ja sopusuhtaisen paikan, joka on liian synkkä pintapuolisille ihmisille, mutta rakas surumielisen runoilijan sielulle. Myöhemminkin minä rakastin sen hiljaisuutta, sen suuria, valkopartaisia puita ja tuon yksinäisen laakson omituista salaperäisyyttä. Mutta joka kerta, kun katseeni osui viereisellä rinteellä olevaan sievään linnaan, jonka ensiksi olin huomannut, pysähdyin minä sitä ihailen tarkastamaan.

– Kas! sanoi isäntäni minulle lukien silmistäni yhden noista sykähtelevistä toiveista, joita minun iälläni niin teeskentelemättömästi ilmaistaan, te aavistatte jo kaukaa kauniin naisen, kuten koira vainuaa otuksen.

En pitänyt tuosta viimeisestä sanasta, mutta kysyin linnan ja sen omistajan nimeä.

– Se on Clochegourde, sanoi hän, kaunis rakennus, jonka omistaa kreivi de Mortsauf, vanhan touraine'laisen suvun edustaja. Suvun menestys sai alkunsa Ludvig XI: stä ja sen nimi ilmaisee tapauksen, joka sille tuotti sen vaakunan ja maineen. Se polveutuu miehestä, joka jäi eloon hirttämisen jälkeen. Mortsauf suku kantaakin kultavaakunaa, johon on kuvattu musta hirsipuiden muodostama risti ja sen keskelle kultainen liljankukka ynnä tunnuslause: Jumala varjeltsoon Kuningasta meidän Herraamme. Kreivi asettui tälle tilalle maanpaosta palattuaan. Hän sai tämän omaisuuden vaimoltaan, entiseltä neiti de Lenoncourt'ilta, joka kuuluu Lenoncourt – Givry sukuun. Tämä sammuu, sillä rouva de Mortsauf on ainoa tytär. Perheen vähäinen omaisuus ja nimien kuuluisuus ovat niin suuressa ristiriidassa keskenään, että herra ja rouva de Mortsauf asuvat alati Clochegourde'ssa näkemättä ketään, johtuipa se sitten joko ylpeydestä tai välttämättömyydestä Tähän asti on heidän eristäytymistensä voitu selittää Bourbon'eihin liittymisestä johtuneeksi, mutta mini epäilen, muuttaako kuninkaan paluu heidän elintapaansa. Asettuessani tänne viime vuonna minä tein heille kohteliaisuusvierailun. He vastasivat siihen ja kutsuivat meidät päivällisille. Talvi erotti meidät muutamiksi kuukausiksi ja lisäksi poliittiset tapahtumat ovat hidastuttaneet vierailun uudistumista; olen vasta vähän aikaa ollut Frapesle'ssa. Rouva de Mortsauf on nainen, joka kaikkialla voisi olla ensimmäinen.

– Käykö hän usein Tours'issa?

– Hän ei käy siellä koskaan. Niin, sanoi hän oikaisten puhettansa, rouva de Mortsauf kävi siellä viimeksi Angoulême'n herttuan tullessa kaupunkiin. Herttua osotti sangen suurta suosiota herra de Mortsauf'ille.

– Se on hän! huudahdin minä.

– Kuka hän?

– Nainen, jolla on kauniit hartiat.

– Touraine'ssa on paljon naisia, joilla on kauniit hartiat, sanoi hän nauraen. Mutta ellette ole väsynyt, voimme mennä joen yli ja nousta Clochegourde'en. Siellä voitte ottaa selville, tunnetteko jälleen kauniit hartianne.

Minä myönnyin punastuen ilosta ja häpeästä. Neljässä tunnissa me saavuimme pienelle linnalle, jota silmäni jo kauan olivat hyväilleet. Tuo rakennus, joka näyttää kauniilta maisemassa, oli todellakin vaatimaton. Siinä oli viisi ikkunaa julkipuolella; kukin niistä ikkunoista, jotka olivat eteläisen fasadin päässä, ulkoni muusta rakennuksesta noin kaksi sylvä, ja tämän rakennustaiteellisen tempun avulla olivat ne kahden paviljongin näköisiä, siten kaunistuen rakennusta. Keskimäinen ikkunoista oli ovena ja siitä päästiin kaksoisportaita myöten pengermiksi järjestettyyn puutarhaan, joka ulottui erääseen kapeaan niittyyn Indre'n varrella. Vaikka yleinen tie erottaa tuon niityn viimeisestä puutarhan pengermästä, jota varjostaa akaasioiden ja jaappanilaisten kiiltopuiden reunustama käytävä, näyttää se kuitenkin puutarhan osalta, sillä tien tekee yhdeltä puolen syväksi puutarhan penger ja toiselta puolen sitä reunustaa normandilainen aita. Hyvin viljellyt rinteet asumuksen ja joen välillä olivat tarpeeksi laajat estämään veden läheisyyden tuottamia ikävyyksiä ryöstämättä kuitenkaan sen viehätystä. Taloon kuului vielä vaunuvajoja, talleja, säilytysluoneita ja keittiöitä, joiden eri ovet oli kaavailtu holvikaarten malliin. Katot olivat siroasti kulmioituja ja taitteilla koristettuja, ikkunoiden puitteet veistoksilla kaunistetut ja niiden päädyissä lyijykukkia. Vallankumouksen aikana ränstymään päässyt ulkokatto oli matalista, punertavista sammalista syntyneen ruosteen vallassa. Ulkoportaiden lasioven yläpuolella oli kellotorni, johon oli veistetty Blamont-Chauvry'n vaakuna: *pinta nelijakoinen, oikealla ja vasemmalla puolella kullaa ja ihonvärinen koura, kumpaisessakin musta keihäs, jotka suuntautuvat ristikkäin*. Tunnuslause: *Näkkää tämä, kukaan älköön koskeko!* vaikutti minuun voimakkaasti. Kannattimet, joihin oli korppikotka ja kultakahlein sidottu lohikäärme, olivat erittäin vaikuttavia veistoksia. Vallankumous oli hävittänyt herttuan kruunun ja kypärinkoristeen, jonka muodosti kultahedelmäisen palmu.

Nämä seikat antoivat hienon näön tuolle pienelle linnalle, joka oli taitehikkaasti valmistettu kuin kukka ja näytti olevan aivan kuin irti maasta. Laaksosta nähtynä näytti alin kerros ensimmäiseltä kerrokselta, mutta pihan puolelta se oli samalla tasolla kuin leveä hiekkakäytävä, joka johti useampien kukkalavojen kaunistamalle nurmikentälle. Oikealla ja vasemmalla kiersivät rakennusta viinitarhat, puutarhat ja muutamat jyrkät pähkinäpuita kasvavat rinteet. Ne ulottuivat aina Indre'n rannoille, joita tässä kohden reunusti itse luonnon värittämä vehreävivahduksinen puisto. Noustessani Clochegourde'en vievää tietä minä ihailin noita niin hyvin järjesteltyjä ryhmiä, minä hengitin onnellisuutta huokuvaa ilmaa. Onkohan moraalisisella luonnolla, kuten fyysiselliskin, tuo sähköinen välityskyky ja nuo nopeat lämpö määrän muutokset? Salaperäiset tapaukset, joita minä lähenin ja joiden tuli ainiaaksi muodostaa sydämeni, saattoivat sen vavahtelemaan, kuten eläimet ilostuvat vainutessaan kaunista ilmaa. Tuolta elämälleni niin tärkeältä päivältä ei puuttunut mitään, mikä voi kohottaa juhlatunnelmaa. Luonto oli kaunistanut itsensä kuin nainen, joka käy rakastettuansa kohtaamaan. Minun sieluni oli ensimmäistä kertaa kuullut sen ääntä, minun silmäni olivat ihailleet sitä yhtä uhkuvana ja vaihtelevana kuin minä se esiintyi minulle kouluajan unelmissani, joista olen teille muutamilla sanoilla puhunut, riittämättömällä ilmaisemaan niiden vaikutusta. Ne ovat olleet minulle ilmestyskirjana, josta olen elämäni vertauksellisesti edeltäkäsini lukenut. Jokainen tapaus, onnellinen tai onneton, piirtyy siihen kummallisina kuvina, suhteina, jotka ainoastaan sielu voi nähdä.

Me kuljimme etupihan poikki, jota ympäröi maanviljelykseen tarpeelliset rakennukset, riihi, viinipuserus-huone, navetta, tallit. Vahtikoiran haukunnan ilmoittamana eräs palvelija tuli meitä

vastaa ja sanoi meille, että herra kreivi, joka jo aamulla oli mennyt Azay'hen, oli epäilemättä pian palaava, ja että rouva kreivitär oli kotona. Isäntäni katsahti minuun. Minä vapisin pelosta, ettei hän tahtoisi tervehtiä rouva de Mortsauf'ia, tämän puolison poissaollessa, mutta hän pyysi palvelijan ilmoittamaan meidät. Lapsen kiihkkeydellä minä kiiruhdin pitkään etehiseen, joka kulki talon läpi.

– Astukaa sisään, hyvät herrat, sanoi silloin kullanheleä ääni.

Vaikka rouva de Mortsauf ei ollut lausunut kuin yhden sanan tanssiaisissa, tunsin minä hänen äänensä. Se tunki minun sieluuni ja täytti sen, kuten auringonsäde täyttää ja kultaa vankikomeron. Ajattellessani, että hän saattoi muistaa minun näköni, minä tahdoin paeta; siihen ei ollut enää aikaa, hän ilmestyi oven kynnykselle, meidän silmämme kohtasivat toisensa. En tiedä, kumpi meistä enemmän punastui. Liikaksi hämmentyneenä mitään sanoakseen, hän palasi jälleen kirjo-ompeleuksensa ääreen istumaan, sittenkun palvelija oli vetänyt esiin kaksi nojatuolia. Hän täydensi neulanvetoaan peittääkseen vaikenemistaan, laski muutamia pisteitä ja käänsi päänsä, joka oli samalla kertaa sekä suloinen että jalo, herra de Chessel'in puoleen kysyen häneltä, mitä onnellista tapahtumaa hänen oli kiitettävä vierailusta. Vaikka hän oli utelias tietämään, kuka minä olin, ei hän katsonut meihin kumpaankaan. Hänen silmänsä olivat pysyvästi kiintyneet jokeen. Mutta tavasta, jolla hän kuunteli, te olisitte sanoneet, että hän, kuten sokeat, osasi tuntea sielun liikutukset sanojen huomaamattomista koroista. Ja se oli totta. Herra de Chessel sanoi minun nimeni ja kertoi vaiheistani. Minä olin muutamia kuukausia sitten saapunut Tours'iin, jonne vanhempani olivat minut ottaneet luokseen sodan uhatessa Pariisia. Touraine'n lapsena ja Touraine'a tuntemattomana kreivitär näki minussa liiallisen työn heikontaman nuoren miehen, joka oli lähetetty Frapesle'en virkistymään. Hän oli näyttänyt minulle maitansa, minä kun olin täällä ensi kertaa. Vasta mäenrinteen juurella minä olin kertonut hänelle matkani Tours'ista Frapesle'en. Peloissaan heikon terveyteni vuoksi hän oli rohjennut tulla Clochegourde'en ajatellen että kreivitär sallisi minun siellä levähtää. Herra de Chessel lausui totuuden, mutta tämä onnellinen sattuma näytti niin etsityltä, että rouva de Mortsauf'ille jäi epäilyksen aiheita. Hän käänsi minuun kylmän ja ankaran katseen, joka saattoi minut luomaan alas silmäni niin hyvin jostakin nöyryytyksen tunteesta kuin kätkeäkseen silmiini puhjenneita kyyneleitä. Mahtava linnanvaltijatar näki otsani olevan hiessä; ehkäpä hän myöskin aavisti kyyneleet, sillä hän tarjosi minulle mitä minä tarvitsin, ilmaisten lohduttavaa hyvyyttä, joka vei minulta sanat. Minä punastuin kuin virheestä tavattu nuori tyttö ja vastasin värähtelevällä vanhuksen äänellä:

– Kaikki mitä minä toivon, lausuin minä hänelle kohottaen katseeni hänen silmiinsä, jotka minä kohtasin toisen kerran, mutta vain salamanlyhyen hetken, on, ettei minun tarvitsisi lähteä takaisin täältä. Olen niin väsymyksen uuvuttama, että tuskin jaksaisin kävellä.

– Miksi te epäilette meidän kauniin maakuntamme vieraanvaraisuutta? sanoi hän minulle. Myönnätte meille epäilemättä ilon syödä päivällistä Clochegourde'ssa? lisäsi hän kääntyen naapurinsa puoleen.

Minä loin suojelijaani niin monia rukouksia sisältävän katseen, että hän hankkiutui hyväksymään tuon tarjouksen, vaikka sen muoto vaati kieltäytymistä. Suuren mailman tottumus auttoi herra de Chessel'ia erottamaan nuo vivahteet, mutta kokemattomana nuorukaisena minä uskoin niin vahvasti kauniin naisen sanojen ja ajatusten yhteyteen, että olin hyvin hämmästynyt, kun isäntäni illalla palatessamme sanoi minulle: – Minä jäin, koska te olitte kuolla halusta, mutta jos te ette saa asioita paremmalle kannalle, rikkoutuvat ehkä välini naapureihini. – Tuo *jos te ette saa asioita paremmalle kannalle* saattoi minut pitkiin unelmiin. Jos minä miellytin rouva de Mortsauf'ia ei hän voinut osottaa nurjaa mieltä sitä kohtaan, joka oli tuonut minut hänen luoksensa. Herra de Chessel otaksui minun omaavan miellyttämiskykyä, olihan se samaa kuin antaa sitä minulle. Tämä selitys vahvisti toiveitani, hetkellä, jolloin minä tarvitsin apua.

– Pyyntönne näyttää vaikealta, vastasi isäntäni, rouva de Chessel odottaa meitä.

– Saahan hän olla kaikki päivät teidän kanssanne, sanoi kreivitär, ja voimme hänelle ilmoittaa. Onko hän yksin?

– Apotti de Quélus on hänen luonansa.

– Siispä, sanoi hän nousten soittamaan kelloa, te syötte päivällistä kanssamme.

Tällä kertaa herra de Chessel uskoi hänen todellakin olevan suoran ja loi minuun onnittelevia katseita. Heti kun olin varma siitä, että sain viettää tuon katon alla yhden illan, tuntui ikuisuus lähestyvän minua. Monelle onnettomalle olenolle on huomina merkityksetön sana, ja minä kuuluin silloin niiden joukkoon, jotka eivät vähintäkään usko seuraavaan päivään. Kun minulla oli muutamia hetkiä käytettävänäni, sisällytin minä niihin kokonaisen nautintojen elämän. Rouva de Mortsauf alkoi puhua maista, elonkorjuusta ja viiniköynnöksistä, keskustelu, joka oli minulle vierasta. Talon rouvan puolelta todistaa tällainen menettely joko kasvatuksen puutetta tai halveksumista sitä kohtaan, jonka hän näin asettaa aivan kuin keskustelun syrjään; kreivittärellä se kuitenkin oli hämmennystä. Minä luulin ensiksi, että hän tahtoi kohdella minua lapsena; minä kadehdin kolmekymmenvuotiaiden miesten etuoikeutta, jonka nojalla herra de Chessel saattoi keskustella kreivittären kanssa vakavista asioista, joista minä en ymmärtänyt mitään; minä kiusasin itseäni ajattelemalla, että kaikki oli tarkoitettu hänelle. Vielä muutamia kuukausia ja minä tiesin, kuinka merkitsevä on naisen vaitiolo ja kuinka paljon ajatuksia peittää hajanainen keskustelu. Koetin ensin asettua nojatuolissani niin mukavasti kuin suinkin, sitten minä huomasin asemani edut heittäytyessäni kuuntelemaan kreivittären lumoavaa ääntä. Hänen sielunsa henkäys ilmeni tavujen lausunnassa, kuten ääni jakautuu huilun soittoreijissä; se huokui aaltoilevana korvaan ja kiirehti veren toimintaa. Hänen tapansa lausua *i*-päätteitä kuului lintujen laululta, *ch* oli hänen suussansa kuin hyväily ja huolitellut *t*-kirjaimet todistivat sydämen itsevaltiutta. Hän laajensi siten tietämättään sanojen sisällystä ja vei kuulijan sielun yli-inhimilliseen maailmaan. Kuinka monta kertaa minä pitkitinkään keskustelua, jonka muuten olisin saattanut lopettaa; kuinka monta kertaa väittelin ilman syytä saadakseni kuulla noita ihmisäänen konsertteja, hengittäökseni ilmaa, joka kävi hänen sielukkailta huuliltaan, syleilläkseen tuota sanojen valkeutta tulisudella, jolla minä olisin puristanut kreivitärtä rintaani vasten. Mikä pääskysen iloinen viserrys, kun hän nauroi! mikä ystäviään kutsuvan joutsenen ääni, kun hän puhui suruistaan! Tarkastelin kreivitärtä hänen huomaamattansa. Katseeni lepäsi hekumoiden kauniissa puhujassa. Se pusersi hänen vartaloaan, suuteli hänen jalkojaan ja piti leikkiä hänen hiuskiehkuroissaan. Minut valtasi kuitenkin pelko, jonka ymmärtävät ne, jotka omassa elämässään ovat tunteneet todellisen intohimon rajattomia iloja. Pelkäsin, että hän yllättäisi minun silmäni kiintyneinä hänen hartioihinsa, joita minä olin niin tulisesti suudellut. Tämä pelko lisäsi kiusausta. Minä lankesin, minä katsoin niitä! Silmäni tunkeutui kankaan läpi, minä näin kesakkopilkun, joka ilmaisi hänen kauniin selkäuurteensa lähtökohtaa. Se oli kuin maitoon pudonnut kärpänen, ja tanssiaisista lähtien se loisti joka ilta noissa siimeksissä, joissa nuorten uni virtaa, nuorten, joiden mielikuviutus on hehkuva ja elämä puhdas.

Minä voisin luonnostaa teille pääpiirteet jotka kaikkien katseille ilmaisisivat kreivittären; mutta vaikkapa piirros olisi mitä sattuvinkin, niin lämpiminkään väri ei kuitenkaan riittäisi vielä mihinkään. Hänen kasvonsa olivat noita kasvoja, joiden kuvaamiseen vaaditaan verratonta taituria, sellaista, jonka käsi osaa maalata sisäisen tulen heijastuksen ja joka osaa saada esille tuon utuisen kirkkauden, joka pakenee tutkimusta ja jota sana ei ilmaise, mutta jonka rakastaja näkee. Hänen hienot, tuhkanharmaat hiuksensa ilmaisivat usein sattuvia kärsimyksiä, joita epäilemättä aiheutti veren äkilliset nousut päähän. Hänen kaareva, ulkoneva otsansa, joka muistutti Mona Lisan otsaa, näytti olevan täynnä ilmaisemattomia aatteita, pidätettyjä tunteita, katkeriin vesiin vajonneita kukkia. Hänen vihertävissä, ruskeapilkkuisissa silmissään oli alati raukea ilme. Mutta jos oli kysymys hänen lapsistaan, jos hän sattui laskemaan valloilleen noita ilon ja tuskan voimakkaita purkauksia, jotka ovat niin harvinaisia kohtaloonsa alistuneiden naisten elämässä, silloin hänen silmistänsä välkehti ylevä loiste, joka näytti liekehtivän ja kuivaavan elämän lähteitä. Noiden silmien salamathan olivat pakottaneet minut kyyneliin silloin kun hän antoi pelottavan halveksumisensa käydä ylitseni, ja ne olivat riittäviä painamaan alas rohkeimmatkin silmäluomet. Kreikkalainen nenä, kuin Feidiaan muovailema, yhdistyi kaarevin sivuin hienosti poimuileviin huuliin. Se loi henkevyyttä hänen soikeille kasvoilleen, joiden iho valkean kameliakudoksen kaltaisena rusotti poskipäissä viehättävin ruusuvärein. Hänen ruumiinsa täytelyys ei turmellut vartalon kauneutta eikä pyöreyttä, niin että sen

muoto oli viehättävä, joskin verhottu. Te saatte heti käsityksen tuosta täydellisyydestä, kun tiedätte, että nuo häikäisevät aarteet, jotka olivat minut lumonneet, näyttivät liittyvän kyynärvarsiin ilman mitään poimuja. Hänen päänsä alaosassa ei ollut ollenkaan noita uurteita, jotka saattavat muutamien naisten päät muistuttamaan puiden runkoja; lihaksissa ei näkynyt mitään jänteitä, ja kaikki viivat pyöristyivät taipuisuudella, joka saattoi epätoivoon niin katseen kuin siveltimen. Ihountuvat kulkivat tuskin huomattavina pitkin hänen poskiaan ja niskaansa ja antoivat iholle silkinhienon tunnun. Hänen pienet, hyvin muodostuneet korvansa olivat hänen omien sanojensa mukaan samalla kertaa sekä orjan että äidin korvat. Myöhemmin, kun minä omistin hänen sydämensä, sanoi hän minulle: "Kas tuossa herra de Mortsauf!" Ja hän oli oikeassa, vaikkakaan minä herkkäkuuloisuudessani en sitä vielä vähääkään kuullut. Hänen käsivartensa olivat kauniit, hänen kaarevasormiset kätensä pitkät ja hänen sormenpäänsä kapeat, kuten antiikkisissa kuvapatsaissa. Minä en miellyttäisi teitä antaessani etusijan mieluummin soukalle kuin pyöreälle vartalolle, ellette olisi poikkeus. Pyöreä vartalo merkitsee voimaa, mutta sellaiset naiset ovat vallanhimoisia, oikullisia ja enemmän aistillisia kuin helliä. Soukkavartaloiset naiset sitävastoin ovat uskollisia, hienotunteisia ja melankoliaan taipuvaisia; he ovat naisellisempia kuin nuo toiset. Hoikka vartalo on notkea ja pehmeä, pyöreä vartalo taipumaton ja luule vainen. Te tiedätte nyt minkä näköinen hän oli. Hänellä oli tuollainen hienon ja säädylisen naisen jalka, joka astuu vähän, väsy nopeasti ja ilahuttaa silmää pilkistäessään esiin hameen helmoista. Vaikka hän oli kahden lapsen äiti, en minä ole koskaan hänen sukupuolestaan tavannut nuorempaa tyttöä kuin hän. Hänen näkönsä ilmaisi teeskentelemättömyyttä, johon oli yhdistynyt jotain niin sanoakseni hämmennystä ja uneksivaisuutta. Hän veti puoleensa, kuten maalaria vetää kuva, johon hänen neronsa on kiinnittänyt kokonaisen tunne-maailman. Näitä näkyviä ominaisuuksia ei voida muutoin ilmaista kuin vertauksilla. Muistelkaa noita kanervia, joita me poimimme palatessamme villa Diodati'sta, niiden villiä ja puhdasta tuoksua, tuota kukkaa, jonka mustaa ja punaista väriä te niin ylistitte, ja te aavistatte, kuinka tuo nainen saattoi olla aistikas kaukana maailmasta, luonnollinen ilmaisuissaan, samalla kertaa sekä ruusuinen että tumma. Hänen ruumiillansa oli tuo vehreys, jota me ihailemme vasta puhjenneissa lehdissä, hänen sielullansa oli luonnonihmisen syvä ytimekkäisyys. Hän oli lapsi tunteiltaan, vakava kärsimyksiltään, linnanrouva ja neito. Hän ihastutti myöskin teeskentelemättömillä eleillään, tavoillaan istuutua, nousta, vaieta, lausua joku sana. Hän piti tavallisesti ajatuksensa koossa, tarkkaavaisena kuin vahtisotamies, jonka vastuulla on kaikkien menestys ja joka tähystelee vaaraa, mutta joskus häneltä kuitenkin pääsi hymyily. Se toi julki hänen luonteensa iloisuuden, jonka elämä oli pakottanut hänet hautaamaan. Hänen viehättelystensä oli tullut mysteerio. Hän saattoi uneksimaan sen sijaan että olisi synnyttänyt tuota liehittelevää huomaavaisuutta, johon naiset houkuttelevat. Hän antoi nähdä heleästi liekehtivän ensimmäisen luontonsa, ensimmäiset kirkkaat unelmansa, kuten nähdään taivas pilvien lomitse. Tämä tiedoton paljastus teki mieltäväiseksi ne, jotka eivät tunteneet itsessään himojen tulen kuluttamaa sisäistä kyyneltä. Hänen liikkeidensä ja etenkin hänen katseidensa harvinaisuus (paitsi lapsiinsa hän ei yleensä katsonut kehenkään) antoi uskomatonta juhlallisuutta kaikelle, mitä hän teki ja sanoi, hänen tehdessään tai sanoessaan jotain tuolla ilmeellä, jonka naiset osaavat ottaa hetkellä, jolloin he tunnustuksellaan saattavat arvokkuutensa vaaraan. Tuona päivänä rouva de Mortsauf'illa oli päällään monijuovainen ruusuvärinen hame, leveäpäärmeinen poimukaulus, musta vyö ja samanväriset kengät. Hänen hiuksiansa, jotka yksinkertaisesti oli kierretty pään päälle, piti koossa kilpikonnankuorinen kampa.

Tällainen on tuo lupaamani epätäydellinen luonnos. Hänen sielunsa pysyvä vaikutus hänen omaisiinsa, se ravitseva ydinmehu, joka hänestä vuoti, kuten aurinko vuodattaa valoansa, hänen sisin olemuksensa, hänen mielialansa kirkkaina hetkinä, hänen alistuvaisuutensa pilvisinä päivinä, sanalla sanoen kaikki nuo elämän käännteet, joissa luonne tulee julki, riippuvat, kuten taivaan ilmiöt, odottamattomista ja häilyvistä seikoista, joilla ei ole muuta yhteistä keskenänsä kuin perusta, josta ne saavat alkunsa. Niiden kuvaus liittyy välttämättömästi tähän kertomukseen, josta on tuleva todellinen perhe-epopea, yhtä suuriarvoinen viisaalle, kuin mitä murhenäytelmät ovat kansalle. Se

tulee kiinnittämään teidän mieltänne niin hyvin sen osan vuoksi, mikä minulla siinä on, kuin yhtäläisyydellään niin monien naiskohtaloiden kanssa.

Kaikella Clochegourde'ssa oli oikein englantilaisen säädyllisyyden leima. Sali, jossa kreivitär istui, oli täydelleen paneloitu ja maalattu kaksivärisellä harmaalla. Uunia koristi mahonkijalustaisen lasikuvun sisään asetettu kello ja kaksi kultajuovaista, kanervankukilla täytenä valkoista maljaa. Peilipöydällä oli lamppu. Vastapäätä uunia oli lautapeli. Kaksi leveätä puuvillaista uutimenpidintä kiinnitti ripsuttomia, valkeasta puuvillakankaasta tehtyjä ikkunaverhoja. Harmaat, vihreällä nauhalla reunustetut päälliset peittivät istuimia. Tuossa yksinkertaisuudessa oli suuruutta. Ei mikään sittemmin näkemäni huoneusto ole vaikuttanut minussa niin hedelmällisiä, niin versovia tunteita, kuin ne, mitä minä sain tuossa Clochegourdje'n salissa. Se oli rauhallinen ja hillitty, kuten kreivittären elämä, ja siitä saattoi aavistaa hänen toimiensa luostarimaista säännöllisyyttä. Suurin osa aatteistani, vieläpä kaikkein rohkeimmat tieteen tai politiikan alalta, ovat syntyneet siellä, kuten tuoksut lähtevät kukista. Siellä viheriöitsi tuo tuntematon kasvi, joka siroitti minuun hedelmällistä pölyään, siellä säteili auringon lämpö, joka kehitti minun hyviä ja ehkäisi minun huonoja ominaisuuksiani. Ikkunasta näkyi laakso, sitten kukkula, jolla Pont-de-Ruan levitteleikse, aina Azay'n linnaan asti vastaisen rannan kaarrelmia myöten, joille Frapesle'n tornit antoivat vaihtelua; lisäksi vielä kirkko, kauppala ja Saché'n vanha aatelishovi, jonka rakennuksilta oli laaja näköala ruohokenttien yli. Sopusoinnussa tuon rauhallisen elämän kanssa, jota eivät häirinneet muut kuin perheen aiheuttamat liikutukset, nuo seudut välittivät hänen sieluunsa omaa kirkkauttaan. Jos minä olisin ensimmäistä kertaa kohdannut hänet täällä kreivin ja lapsiensa keskuudessa, tapaamatta häntä häikäisevänä tanssiaispuvussa, en olisi häneltä ryöstänyt tuota huimaa suudelmaa, jota minä nyt kaduin, luullen että se hävittäisi rakkauteni tulevaisuuden. Ei, synkässä tilassani, johon onnettomuus minut oli asettanut, minä olisin taivuttanut polveni, olisin suudellut hänen kenkiänsä, jättänyt niihin ehkä muutamia kyyneleitä ja mennyt heittäytymään Indre'en. Mutta kun minä olin tuntenut hänen ihonsa raikkaan jasminituoksun ja juonut maitoa tästä rakkauden täyttämästä maljasta, sain minä sieluuni ihmisnautintojen maun ja toivon. Minä tahdoin elää ja odottaa nautinnon hetkeä, kuten villi vaanii koston hetkeä. Minä tahdoin riippua puissa, madalla viinitarhoissa, lymytä Indre'ssa. Minä tahdoin rikostovereikseni yön äännettömyyden, elämän väsymyksen, auringon kuumuuden syödäkseni loppuun tuon hurmaavan omenan, josta minä jo olin maistanut. Jos hän olisi pyytänyt minulta laulavaa kukkaa tai Morgan hävittäjän seuralaisten kätkeviä rikkauksia, minä olisin ne tuonut hänelle saadakseni pysyvaisen aarteen ja äännettömän kukan, jota minä toivoin. Kun lakkasi tuo unelma, johon epäjumalani pitkä katseleminen oli minut saattanut ja jonka aikana eräs palvelija saapui ja puhui kreivittärelle, kuulin minä hänen kysyvän kreiviä. Olin siihen aikaan yksinomaisesti sitä mieltä että naisen tuli kuulua puolisolleen. Tuo ajatus pyörrytti minua. Sitten minut valtasi raivokas ja synkkä uteliaisuus nähdä tämän aarteen omistaja. Kaksi tunnetta oli minussa vallitsevana, viha ja pelko; viha, joka ei tuntenut mitään esteitä, joka arvioi ne kaikki pelkäämättä niitä, ja epämääräinen mutta todellinen pelko taistelua, sen päättymistä ja etenkin *häntä* kohtaan. Selittämättömien aavistusten valtaamana minä pelkäsin noita käden puristuksia, jotka ovat häpeäksi, minä näin kimmoisia vaikeuksia, joihin voimakkaimmatkin tahdot kilpistyvät ja menettävät tehonsa; minä pelkäsin tuota jatkuvaisuuden voimaa, joka ryöstää yhteiskunnalliselta elämältä intohimoisten sielujen etsimät loppuratkaisut.

– Tuolla on herra de Mortsauf, sanoi kreivitär.

Minä käännähdin jaloillani kuin pelästynyt hevonen. Vaikka tuo liike ei jäänyt herra de Chessel'ilta yhtä vähän kuin kreivittäreltäkään huomaamatta, en minä joutunut minkään äännettömän huomion esineeksi, sillä tämän johti pois nuori, luullakseni kuusivuotias tyttö, joka astui sisään lausuen: – Tuolla on isä.

– Mitä nyt, Madeleine? kysyi hänen äitinsä.

Lapsi ojensi herra de Chessel'ille kätensä, jota tämä pyysi, ja silmäili minua hyvin tarkkaavasti kohdistettuaan minuun suurta hämmästystä ilmaisevan pikku tervehdyksensä.

– Oletteko tyytyväinen hänen terveyteensä? kysyi herra de Chessel kreivittäreltä.

– Se on parempi, vastasi hän, sivellen hänen helmaansa jo vetäytyneen pikku tyttösen tukkaa.

Eräs herra Chessel'in kysymys ilmaisi minulle, että Madeleine oli yhdeksän vuotias; minä osoitin hiukan hämmästystä erehdyksestäni, ja se kokosi pilviä äidin otsalle. Esittelijäni loi minuun yhden noita merkitseviä katseita, joilla hienon maailman ihmiset parantavat meidän kasvatustamme. Tässä oli epäilemättä joku arka äidillinen haava, jonka sidettä ei saanut koskea. Kivuloisena lapsena, jonka silmät olivat raukeat, jonka iho oli valkoinen kuin valaistu porsliini, Madeleine epäilemättä ei olisi voinut elää kaupungin ilmakehässä. Maaseudun ilma ja huolenpito, jolla äiti näytti hänet peittävän, piti elämää yllä tuossa ruumiissa, joka oli yhtä hento, kuin kasvi, joka vieraan ilmaston ankaruudesta huolimatta on tuotu ansariin. Vaikka Madeleine ei missään muistuttanut äitiään, näytti hän kuitenkin saaneen äidin sielun, ja tuo sielu piti häntä yllä. Hänen ohut, musta tukkansa, hänen syvälle painuneet silmänsä, hänen kuoppaiset poskensa, hänen laihtuneet käsivartensa ja hänen kapea rintansa ilmaisivat elämän ja kuoleman taistelua, loputonta kamppailua, jossa kreivitär tähän asti oli voiton puolella. Madeleine epäilemättä tekeytyi elämänhaluiseksi ollakseen tuottamatta surua äidilleen, sillä muutamina hetkinä, kun hän ei ottanut itsestäänsä vaarin, hänellä oli kyynelpajun asento. Te olisitte sanoneet häntä pikku kulkijattareksi, joka kärsii nälkää ja joka on tullut kerjäten maastaan tyhjänä, mutta rohkeana ja koristettuna yleisöänsä varten.

– Minne sinä olet jättänyt Jacques'in? kysyi äiti häneltä suudellen häntä tuolle valkealle juovalle, joka jakoi hänen hiuksensa kahteen, korpin siipiä muistuttavaan suortuva-nauhaan.

– Hän tulee isän kanssa.

Tällöin astui kreivi sisään taluttaen kädestä poikaansa. Jacques, joka oli todellinen sisarensa kuva, osoitti aivan samoja heikkouden merkkejä. Kun näki nuo kaksi hentoa lasta niin suurenmoisesti kauniin äitinsä vieressä, oli mahdotonta olla aavistamatta lähettä tuohon suruun, joka hellyytti kreivittären ohimoita ja saattoi hänet vaieten kätkemään yhden noista ajatuksista, joiden uskottuna on ainoastaan Jumala, mutta jotka jättävät otsaan peloittavia merkkejä. Tervehtiessään minua loi herra de Mortsauf minuun silmäyksen, joka ei ilmaissut niin paljon tarkkaavaa katselijaa kuin joutavanlevotonta miestä, jonka epäily johtuu hänen vähäisestä tottumuksestaan arvostella ihmisiä. Esitettyään hänet ja lausuttuaan minun nimeni hänen vaimonsa luovutti hänelle paikkansa ja jätti meidät. Lapset, joiden silmät kiintyivät äidin silmiin ikäänkuin he niistä olisivat saaneet valonsa, tahtoivat seurata häntä, mutta hän sanoi heille: – Jääkää, rakkaat enkelini! ja asetti sormensa huulilleen. Lapset tottelivat, mutta heidän katseensa himmenivät. Mitäpä ei olisi tehnyt saadakseen kuulla lausuttavan tuon sanan *rakkaat*? Kuten lapsilla niin minullakin oli vähemmän lämmintä, kun häntä ei enää ollut huoneessa. Nimeni sai aikaan muutoksen kreivin suhtautumisessa minuun. Kylmyys ja ynseys hävisi ja hän tuli, jolleikaan sydämelliseksi, niin ainakin kiihkeän kohteliaaksi. Hän osoitti minulle kunnioitusta ja näytti onnelliselta saadessaan minut vieraakseen. Isäni oli kerran uhrautunut hallitsijahuoneen puolesta ottaen suoritettavakseen suuren, mutta hämärän tehtävän, vaarallisen, mutta ehkä tehokkaan. Kun kaikki oli menetetty Napoleonin tultua asioiden ylimmäksi johtajaksi, oli hän, kuten monet salaliittolaisista, paennut maaseudun ja yksityiselämän hiljaisuuteen saaden osakseen syytöksiä, jotka olivat yhtä ankaria kuin ansaitsemattomia. Sehän on välttämätön palkka niille, jotka panevat kaikki alttiiksi kaikki voittaakseen ja sortuvat palveltuaan poliittisen pyörän akselina. Minä en tiennyt mitään perheemme vaiheista, sen entisyydestä tai sen tulevaisuudesta yhtä vähän kuin yksityiskohtaisemmin tuosta karille ajautuneesta tarkoituserästäkään, jonka kreivi de Mortsauf muisti. Mahdollisesti nimen vanhuus, joka hänen silmissään oli ihmisen arvokkain ominaisuus, saattoi selittää tuon minua niin hämmästyttävän vastaanoton, todellisen syyn siihen sain minä kuitenkin tietää vasta myöhemmin. Tällä hetkellä oli tämä äkillinen muutos minulle mitä tervetullein. Kun nuo kaksi lasta näkivät meidän kolmen ryhtyneen keskusteluun, taivutti Madeleine pois päänsä isänsä käsistä, vilkaisi aukinaiselle ovelle ja puikahti ulos kuten ankerias ja Jacques seurasi häntä. Molemmat he liittyivät äidin seuraan, sillä minä kuulin heidän äänensä ja liikkeensä, jotka etäältä muistuttivat mehiläisten surinaa rakkaan pesän ympärillä.

Minä tarkastelin kreiviä koettaen arvilla hänen luonnettansa, mutta mieltäni kiinnittivät siksi paljon muutamat hänen pääpiirteensä, että minä jäin tutkimaan hänen kasvojensa ulkonaisia juonteita. Vaikka hän oli vasta neljäkymmenenviiden vuoden ikäinen, näytti hän lähestyvän kuudettakymmentä, niin nopeasti hän oli vanhentunut tuossa suuressa haaksirikossa, joka päätti kahdeksannentoista vuosisadan. Hiuskehän puolikas, joka luostarimaisesti reunusti hänen kaljun päänsä takaosaa, kuoleutui korviin ja hyväili ohimoita muutamilla mustanharmailla tupsuilla. Hänen kasvonsa muistuttivat jonkun verran kuonostaan verisen valkoisen suden päätä, sillä hänen nenänsä oli tulehtunut, kuten niiden, joiden elämä on järkytetty perustuksiaan myöten, joiden vatsa on heikontunut, joiden mielialan ovat vioittaneet vanhat sairaudet. Hänen matala otsansa, joka oli liian leveä hänen suipentuviin kasvopiiirteisiinsä nähden ja johon epätasainen taival oli vetänyt poikittaisryppyjä, ilmaisi ulkoilma-elämän tottumuksia, eikä älyn puutetta, pysyvän onnettomuuden painoa, eikä sen voittamiseksi tehtyjä ponnistuksia. Ulkonevat ja ruskeat poskipäät muuten kalpeassa ihossa ilmaisivat luustoa, tarpeeksi vankkatekoista takaamaan hänelle pitkän elämän. Hänen kirkas, keltainen ja karski silmänsä kohtasi teitä kuin talviauringon säde, loistavana ilman lämpöä, levottomana ilman ajatusta, epäilevänä ilman aihetta. Hänen suunsa oli väkivaltainen ja käskevä, hänen leukansa suora ja pitkä. Laihana ja korkeavartaloinen hän oli sovinnaisarvoon nojautuvan aatelismiehen näköinen, joka oikeuteen katsoen tietää olevansa muiden yläpuolella, mutta tekoihin katsoen alapuolella muita. Maaseudun huolimattomuus oli saattanut hänet laiminlyömään ulkonaisen esiintymisen. Hänen päällensä oli maalaispuku, jossa talonpojat sen enempiä kuin naapuritkaan eivät kunnioita muuta kuin maaomaisuutta. Hänen ruskeat ja suonikkaat kätensä todistivat, ettei hän käyttänyt käsineitä muulloin kuin ratsastaessaan tai sunnuntaisin mennessään messuun. Hänen jalkineensa olivat karkeatekoiset. Vaikkakin kymmenen maanpaossa vietettyä ja kymmenen maanviljelysvuotta oli vaikuttanut hänen ruumiiseensa, oli häneen kuitenkin jäänyt aatelisuuden jälkiä. Kiukkuisinkin liberaali, sana, joka ei vielä ollut päässyt käytäntöön, olisi hänessä helposti tuntenut ritarillisen rehellisyyden, *Quotidienne'n* ainaisen lukijan horjumattomat vakaumukset. Hän olisi ihaillut uskonnollista, asiansa puolesta innostunutta, valtiollisissa vastenmielisyyksissään suoraa miestä, joka oli kykenemätön omakohtaisesti palvelemaan puolueittansa, mutta sangen kykenevä saattamaan sitä turmioon, ja joka ei tiennyt mitään Ranskan asioista. Kreivi oli todenteolla yksi noita kunnan miehiä, jotka eivät sovellu mihinkään ja jotka jarruttavat itsepintaisesti kaikkea. Hän oli noita miehiä, jotka kelpaavat kuolemaan ase kädessä paikalle, johon heidät on määrätty, mutta jotka ovat tarpeeksi ahneita antaakseen mieluummin henkensä kuin rahansa. Päivällisen aikana minä huomasin hänen kalpeiden poskiensa kutistumisessa ja muutamissa hänen salavihkaa lapsiin luomissa katseissaan jälkiä tuskallisista ajatuksista, joiden hyöky kuoleutui pinnalle. Hänet nähdessään, kukapa ei olisi häntä ymmärtänyt? Kuka ei olisi syyttänyt häntä siitä, että hän oli onnettomasti antanut lapsillensa nuo ruumiit, joista elämä puuttui. Jos hän myönsi itsensä syylliseksi, kielsi hän toisilta tuomitsemisoikeuden. Katkerana, kuten rikollisuudestaan tietoinen voima, jolla ei ole kylliksi suuruutta tai vaikutuskykyä tasata sitä tuskien määrää, jonka hän oli heittänyt vaakalautaan, hänen sisäinen elämänsä sisälsi varmasti jyrkkyyksiä, joita hänen kulmikkaat piirteensä ja hänen alati levottomat silmänsä ilmaisivat. Kun kreivitär tuli sisään, hänen sivuillensa kiintyneiden lastensa seuraamana, epäilin minä siis onnettomuutta, kuten rotkon ylitse käydessä jaloilla on ikäänkuin jonkinlainen tajunta syvyydestä. Nähdessäni nuo neljä henkilöä yhdessä, sulkiessani heidät katseeni piiriin, silmäillessäni vuorotellen kutakin heistä, tutkiessani heidän kasvontuonteitaan ja heidän keskinäistä asemaansa melankolian vetistytämät ajatukset laskeutuivat sydämeeni, kuten hieno, harmaa sade kietoo usvaansa hymyilevän maan jonkun kirkkaan auringonnousun jälkeen. Kun keskustelun aihe oli lopussa, veti kreivi minut vielä kerran esiin herra de Chessel'in kustannuksella ilmaisten vaimollensa useampia perhettämme koskevia seikkoja, jotka olivat minulle tuntemattomia. Hän kysyi minun ikääni. Kun olin sen sanonut, oli kreivittären vuoro hämmästyä, kuten minä olin hämmästynyt hänen tyttärensä iän kuullessani. Hän luuli minua ehkä neljäntoista vuotiaaksi. Se oli, kuten sittemmin sain tietää, toinen side, joka hänet kiinnitti niin voimakkaasti minuun. Minä

luin hänen sielustaan. Hänen äidillisyytensä värisi myöhäisen auringonsäteen valossa, joka hänelle antoi toivoa. Nähdessään minut kaksikymmentä vuotta täyttäneenä, niin kivuloisena, niin hentona ja kuitenkin niin jäntevänä, joku ääni huusi hänelle ehkä: – *He jäävät eloon!* Hän katseli minua uteliaasti, ja minä tunsin, että tällä hetkellä paljon jäätä sulii meidän väliltämme. Hänellä näytti olevan tuhansia kysymyksiä minulle ja hän piti ne kaikki mielessään.

– Jos opinnot ovat saattaneet teidät sairaaksi, sanoi hän, tulee meidän laaksomme ilma parantamaan teidät.

– Nykyinen kasvatus on turmiollinen lapsille, aloitti kreivi. Me teloitamme heitä matematiikalla, me tapamme heidät tieteen iskuilla, me kulutamme heitä ennen aikojaan. Teidän pitää levätä täällä, sanoi hän minulle, aatteiden tulva, joka on vyörynyt ylitsenne, on musertanut teidät. Minkä vuosisadan valmistaa meille tuo kaiken käsittämiseen suunnattu opetus, jollei ajoissa ryhdytä ehkäisemään onnettomuutta jättämällä julkinen opetus uskonnollisten yhdyskuntien haltuun!

Nämä lauseet tekivät hyvin ymmärrettäväksi sanan, jonka hän sanoi eräänä päivänä vaaleissa kieltäytyessään äänestämästä miestä, joka lahjoillaan olisi voinut hyödyttää kuninkaallismielisten asiaa: "Minä epäilen aina nerokasta väkeä", vastasi hän vaaliäänten kalastelijalle. Hän ehdotti meille kierrosta puutarhoihin ja nousi ylös.

– Herrani... sanoi kreivitär hänelle.

– Mitä nyt, rakkaani? vastasi hän kääntyen tuolla ylhäisellä maltittomuudella, joka osoitti, kuinka itsenäinen hän tahtoi olla kotonaan, mutta kuinka vähän hän sitä kuitenkin oli.

– Vieraamme on saapunut Tours'ista jalkasin, herra de Chessel ei tiennyt siitä mitään ja on kävellyttänyt häntä Frapesle'ssa.

– Te olette tehnyt tyhmyyden, sanoi kreivi minulle, joskin teidän ikänne!.. Ja hän kohotti päätään surkuttelun merkiksi.

Keskustelu alkoi jälleen. Minä en vitkastellut ottaa selville, kuinka itsepintaista hänen kuninkaallismielisyytensä oli ja kuinka paljon varovaisuutta tarvittiin liikkua ilman yhteentörmäyksiä näillä aloilla. Palvelija, joka oli sukkelasti vetänyt livrée'n päälleen, ilmoitti päivällisen. Herra de Chessel tarjosi käsivartensa rouva de Mortsauf'ille, ja kreivi tarttui iloisesti minun käsivarteeni mennäksemme ruokasaliin, joka alimman kerroksen huonejärjestyksessä oli salin vieressä.

Touraine'ssa valmistetuilla valkoisilla kivilinjoilla laskettu ja rinnan tasalle laudoituksella vuorattu ruokasali oli paperoitu kiiltoöljypaperilla, joka muodosti suuria kukkien ja hedelmien reunustamia levyjä. Ikkunoissa oli punaisilla nauhoilla reunustetut puuvillauutimet, astioiden säilytyskalusto oli Boule'n vanhaa rokoko-mallia, ja tuolien käsin tehdyillä kirjauksilla reunustetut puuosat olivat veistettyä tammea. Runsaasti katettu pöytä ei tarjonnut mitään ylläpäivästä: tyyliltään sekalaista perheen pöytähopeaa, Saksin porsliinia, joka ei ollut vielä päässyt uudelleen muotiin, 8-kulmaisia karahveja, agaattivartisia veitsiä, kiinanlakkaympyröitä pullojen alla, lisäksi vielä kukkia vernissatuissa ja leikkausten yläpuolelta kultaisilla laitahampailla koristetuissa astioissa. Nuo vanhat esineet miellyttivät minua, minä tapasin Réveillon-paperia komeine kukkareunuksineen. Kaikki purjeeni täyttävä tyytyväisyys esti minun näkemästä niitä selvittämättömiä vaikeuksia, joita maaseudun yksinäisen elämän yhtäjaksoisuus asetti kreivittären ja minun välille. Minä olin hänen vieressään, hänen oikealla puolellaan, minä tarjosin hänelle juomista. Niin, odottamaton onni! minä kosketin hänen hamettansa, minä söin hänen leipäänsä. Jo kolme tuntia minun elämäni liittyi hänen elämäänsä! Kaiken lopuksi meitä sitoi tuo hirveä salaperäinen suudelma, joka synnytti meissä molemminpuolista häpeän tunnetta. Minä olin ylvästelevän veltto, minä pyrin miellyttämään kreiviä, joka oli altis minun kaikille liehakoimisilleni. Minä olisin hyväillyt koiraa, minä olisin myöntynyt lasten pienimpäänkin toivomukseen, minä olisin tuonut heille vanteita, agaattipalloja, minä olisin ollut heidän hevosenaan, minä olisin tahtonut, että he olisivat vallanneet minut, kuten heille kuuluvan esineen. Rakkaudella on näkemyksensä kuten nerollakin, ja minä näin hämärästi, että väkivalta, nyreys ja vihamielisyys oli turmeleva minun toiveeni. Päivällinen kului minulle suureksi sisäiseksi

iloksi. Nähdessäni itseni kreivittären luona minä en voinut ajatella hänen todellista kylmyyttään enkä välinpitämättömyyttä, joka peitti kreivin kohteliaisuuden. Rakkaudella on, kuten elämälläkin, miehuusikä, jolloin se on itse itsellensä kylliksi. Minä annoin muutamia vääriä vastauksia, jotka olivat sopusoinnussa intohimon salaisten vuolteiden kanssa, mutta kukaan ei voinut sitä aavistaa, ei edes *hänkään*, joka ei tiennyt mitään rakkaudesta. Jäljelläoleva aika oli kuin unelma. Se haihtui, kun minä kuun valossa kuumana tuoksuavana iltana kuljin Indre'n ylitse keskellä valkeita haavekuvia, jotka kaunistivat niittyjä, rantoja ja kukkuloita, ja kuulin kirkasta laulua, yhtä ainoaa melankolian täyttämää säveltä, jota lakkaamatta tasaisessa tahdissa äänteli eräs lehtisammakko, jonka tieteellistä nimeä en tiedä, mutta jota minä tuosta merkittävästä päivästä lähtien aina kuuntelen mitä suurimmalla ihastuksella. Minä huomasin myöhemmin siellä, kuten muuallakin, tuon marmorinkovuuden, jota vastaan minun tunteeni tähän asti olivat tylsistyneet. Kysyin itseltäni, olisiko aina käyvä niin. Minä luulin olevani jonkin turmiollisen vaikutuksen alaisena; menneisyyden synkät tapaukset taistelivat puhtaasti personallisten nautintojen kanssa, joita minä olin maistanut. Ennen Frapesle'en saapumista minä silmäilin Clochegourde'a ja näin alhaalla venheen, jolla Touraine'ssa on nimenä *toue*. Se oli kiinnitetty erääseen saarnipuuhun ja vesi keinutti sitä. Tämä ruuhi kuului herra de Mortsauf'ille, joka käytti sitä kalastamiseen.

– No, sanoi herra de Chessel minulle, kun ei enää tarvinnut peljätä jonkun kuulevan meitä, minun ei tarvitse kysyä teiltä, oletteko löytänyt kauniit hartianne. Teitä täytyy onnitella vastaanotosta, jonka herra de Mortsauf teille valmisti! Lempo soikoon, valtasittehan te ensimmäisellä iskulla linnoituksen sydämen.

Tämä lause, jota seurasi tuo jo edellä mainitsemani lause, elähytti minun masentunutta sydäntäni. En ollut lausunut sanaakaan Clochegourde'sta lähtien ja herra de Chessel luki vaitioloni minun hyväkseni.

– Miten niin! vastasin minä ironisella sävyllä, jota yhtä hyvin olisi voinut luulla pidätetyn intohimon ilmaisuksi.

– Hän ei ole koskaan ottanut ketään niin hyvin vastaan.

– Tunnustan teille, että olen itsekkin hämmästynyt tuosta vastaanotosta, sanoin minä hänelle, tuntien sen sisäisen katkeruuden, joka tuossa viimeisessä sanassa ilmeni.

Vaikka en ollut perehtynyt hienon maailman elämään ymmärtääkseni tunnetta, jota herra de Chessel koki, herätti minun huomiotani kuitenkin sävy, jolla hän sen toi ilmi. Isännälläni oli se heikkous, että hän ei mielellään sallinut nimittää itseään Durand'iksi. Hän teki itsensä naurettavaksi luopumalla isänsä nimestä; isä oli kuuluisa tehtailija, joka vallankumouksen aikana oli hankkinut itselleen suunnattoman omaisuuden. Hänen vaimonsa oli Chessel'ien ainoa perijätär, vanhaa parlamentillista sukua, joka oli ollut porvarillista Henrik IV: nnen aikana, kuten enin osa Pariisin virkamiehistöä. Kunnianhimosaan korkealle pyrkivänä herra de Chessel tahtoi hävittää alkuperäisen Durand nimensä, päästäkseen päämääriinsä, joista hän uneksi. Hän kutsui ensin itseään nimellä Durand de Chessel, sitten D. de Chessel ja nyt hän oli herra de Chessel. Restauratsioonin aikana hän oli hankkinut itselleen sukukartanon ja kreivin tittelin Ludvig XVIII: nnen myöntämän valtakirjan nojalla. Hänen lapsensa poimivat hedelmät hänen rohkeudestaan tuntematta sen suuruutta. Erään teräväkielisen ylhäisen henkilön sanat raskauttivat usein hänen mieltänsä: – Herra de Chessel'issa on yleensä vähän Durand'ia, oli hän sanonut. Tämä lause huvitti pitkät ajat Touraine'a. Nousukkaat ovat kuten apinat, joiden ketteryys heillä on. Heidät nähdään korkeudessa, ihmetellään heidän kerkeyttään kiipeämisessä, mutta kun he ovat päässeet huipulle, ei heistä huomata enää muuta kuin heidän häpeälliset puolensa. Isäntäni nurjana puolena olivat kateuden suurentamat pikkumaisuudet. Päärin-arvo ja hän eivät voi tavata toisiansa. Pyyde ja sen oikeutetuksi osoittaminen on voiman häikäilemättömyyttä, mutta tunnustettujen vaatimustensa alapuolella oleminen merkitsee pysyväästä naurettavuutta, josta pikku sielut saavat ravintonsa. Herra de Chessel'illa ei ollut tuota voimakkaan miehen suoraviivaista kulkua. Hänet valittiin kaksi kertaa edusmieheksi ja kaksi kertaa hänet vaalissa hyljättiin; eilen hän oli pääjohtaja, tänään ei mitään, ei edes prefekti. Nämä menestykset tai nämä

tappiot ovat turmelleet hänen luonteensa ja antaneet hänelle kunnianhimoisen invalidin katkeruuden. Vaikka hän oli kohtelias, älykäs ja suuriin töihin kykenevä mies, oli mahdollisesti kateus, joka on intohimona Tours'issa, jossa maakunnan asukkaat käyttävät järkeänsä kaikkia kadehtiakseen, hänelle turmiollinen. Korkeissa yhteiskuntapiireissä menestyvät huonosti toisten menestyksestä nyrpistyneet kasvot ja jurot huulet, jotka ovat hitaita kohteliaisuuksiin ja herkkiä pistopuheisiin. Vähempään pyrkien hän mahdollisesti olisi enemmän saavuttanut, mutta onnettomuudeksi hänellä oli alati riittävästi ylemmyyden tuntoa marssiakseen pää kenossa. Tällä hetkellä herra de Chessel oli kunnianhimoisena iltahämyssä, kuningasmielisyys hymyili hänelle. Hän teeskenteli ehkä suuren maailman käytöstä, mutta minun silmissäni hän oli täydellinen. Sitäpaitsi hän miellytti minua hyvin yksinkertaisesta syystä: minä löysin hänen luonansa ensi kertaa levon. Myötätunto, heikko ehkä, jota hän minulle osoitti, tuntui minusta, onnettomasta ja hyljätystä lapsesta, isänrakkauden kaltaiselta. Vierasystävyuden osoitus oli niin vastakkainen välinpitämättömyydelle, jota tähän asti olin saanut kokea, että minä tunsin lapsen kiitollisuutta saadessani elää vapaana ja melkein pä helliteltynä. Frapesle'n isäntäväki on sitäpaitsi niin läheisesti liittynyt onneni aamuruskoon, että ajatuksissani sekoitan heidät muistoihini, joihin palautuminen on minulle niin rakasta. Myöhemmin ja juuri kuninkaallisessa käskykirje-asiassa minulla oli mieluisa velvollisuus tehdä muutamia palveluksia isännälleni. Herra de Chessel käytti hyväkseen omaisuuttaan loistolla, josta muutamat hänen naapurinsa loukkaantuivat. Hän saattoi jälleen laittaa kuntoon kauniit hevosensa ja koreat ajoneuvonsa, hänen vaimonsa oli hienon hienosti puettu, hän piti suurenmoisia kutsuja, hänen palvelus väkensä oli lukuisampi, kuin mitä maakunnan tavat vaativat, hän esiintyi kuin ruhtinas. Frapesle'n alue on suunnattoman suuri. Naapurinsa ja kaiken tuon ylellisyyden rinnalla kreivi de Mortsauf sai tyytyä perheajoneuvoihin, jotka olivat jonkinlainen kyyti- ja postivaunujen välimuoto, ja keskinkertaisen omaisuutensa takia hän oli pakotettu pitämään arvossa Clochegourde'a. Kreivi oli siis tourainelainen siihen päivään asti, jolloin kuningasmielisten suosio hankki hänen perheelleen loiston, joka ehkä oli odottamaton. Hänen vastaanottonsa tuon köyhtyneen suvun nuorimpaan haaraan, jonka vaakuna oli peräisin ristiretkien ajoilta, oli kreivin mielestä omansa alentamaan hänen aatelittoman naapurinsa suurta rikkautta ja halventamaan hänen metsiään, kesantojaan ja niittyjään. Herra de Chessel oli käsittänyt kreivin. He olivat alati toisilleen kohteliaita, mutta ilman mitään tuttavallisia suhteita, ilman tuota miellyttävää läheistä ystävyyttä, mikä olisi voinut syntyä Clochegourde'n ja Frapesle'n välille. Olivathan nämä kaksi Indren eroittamaa sukutilaa niin lähellä toisiaan, että kumpainenkin kartanonomistaja saattoi antaa ikkunastaan merkin toisilleen.

Kateus ei ollut ainoa syy yksinäisyyteen, jossa kreivi de Mortsauf eli. Hänen ensimmäinen kasvatuksensa oli samanlainen kuin useimmilla ylhäisten perheiden lapsilla. Se oli epätäydellistä ja pintapuolista opetusta, jota täydensi hienon maailman seura, hovitavat, kruunun- tai muiden huomattujen virkojen hoitaminen. Herra de Mortsauf oli lähtenyt maanpakoon juuri sinä aikana, jolloin hänen toisen kasvatuksensa piti alkaa, hän jäi siis sitä ilman. Hän oli niitä, jotka uskoivat yksinvallan nopeaan palauttamiseen Ranskassa; tämän vakaumuksen johdosta hänen maanpakonsa oli mitä surkuteltavinta toimettomuutta. Kun Condé'n armeija, jossa hän rohkeutensa puolesta oli kaikkein uhrautuvaisimpia, hajosi, odotti hän pian saavansa palata valkean lipun alle, eikä ryhtynyt, kuten jotkut emigrantit, toimeliaaseen elämään. Luultavasti hänellä ei ehkä ollut voimaa luopua nimestään ja ansaita leipäänsä halveksitussa työssä ponnistellen. Hänen toiveensa, jotka alati odottivat lähintä päivää, ja mahdollisesti myöskin kunnia esti häntä astumasta ulkomaisten valtojen palvelukseen. Kärsimys kulutti hänen rohkeutensa. Pitkät jalkamatkat ilman riittävää ravintoa ja alati särkynein toivein turmelivat hänen terveytensä ja masensivat hänen sielunsa. Asteettain hänen köyhyytensä tuli äärimmäiseksi. Monille ihmisille kurjuus on vahvistavana pohjana; toisille se on hävittävä voima, ja kreivi oli näitä ihmisiä. Ajatellessani tuota köyhää tourainelaista aatelismiestä kävelevänä ja nukkuvana Unkarin maanteilla ja jakavana neljänneksen lammasta ruhtinas Esterházy'n paimenten kanssa, joilta kulkuri pyysi leipää, vaikka aatelismies ei olisi tahtonut siihen suostua, ajatellessani, että hän monta monituista kertaa kieltäytyi Ranskan vihollisten

tarjoamasta avusta, minä en ole koskaan tuntenut vihaa tuota maanpakolaista kohtaan, en silloinkaan, kun näin hänet voitossaan naurettavana. Herra de Mortsauf'in valkeat hiukset olivat kertoneet minulle hämmästyttävistä suruista, ja minä tunnen liaksi myötätuntoa maanpakolaisia kohtaan voidakseni heitä tuomita. Ranskalainen ja tourainelainen iloisuus katosi kreivistä. Hän tuli synkäksi, sairaaksi ja hoidettiin hyväntekeväisyydestä jossakin Saksanmaan sairaalassa. Hänen sairautensa oli suolipalteen tulehdusta, sairaus joka usein tuottaa kuoleman, mutta jonka parantaminen tuo mukanaan mielialan muutoksen ja aiheuttaa melkein aina luulotaudin. Hänen rakkaussuhteensa, jotka olivat haudatut hänen sielunsa syvimpään ja joista minä yksin olen päässyt selville, olivat alhaisen luokan rakkautta, joka ei ainoastaan hyökännyt hänen elämäänsä vastaan, vaan turmeli häneltä vielä tulevaisuudenkin. Kaksitoista vuotta kestäneen kurjuuden jälkeen hän käänsi silmänsä Ranskaa kohden, jonne Napoleonin asetus salli hänen palata. Kulkiessaan Rein'in yli huomasi kärsivä jalkamies eräänä kauniina iltana Strassburg'in kellotapulien ja pyörtyi. – "Ranska! Ranska! Minä huusin: Tuolla on Ranska! sanoi hän minulle, kuten lapsi huutaa: Äiti! kun se on loukannut itsensä." Oltuaan rikas ennen syntymistään hän nyt huomasi olevansa köyhä, aiottuna komentamaan rykmenttiä tai hallitsemaan valtiota hän oli vailla valtaa, vailla tulevaisuutta; oltuaan terve ja vankka hän palasi voimattomana ja loppuun kuluneena. Ollen ilman tietoja maassa, jossa ihmiset ja olosuhteet olivat suurentuneet, ehdottomasti vailla mahdollista vaikutusvaltaa hän näki itseltänsä riistetyn kaiken, vieläpä ruumiilliset ja siveelliset voimatkin. Omaisuuden puute teki hänelle hänen nimensä raskaaksi kantaa. Hänen järkähtämättömät mielipiteensä, hänen entisyytensä Condé'n armeijassa, hänen surunsa ja hänen menetetty terveytensä loivat häneen arkatuntoisuuden, joka ei ole paikallaan Ranskassa, tuossa pilkantekijöiden maassa. Puolikuolleena hän saapui Maine'en, jossa ehkä kansalaissodasta aiheutuneen sattuman johdosta vallankumouksen hallitus oli unohtanut myöden erään laajuudeltaan huomattavan maatilaa. Hänen vuokraajansa oli sen pidättänyt hänelle siten, että tekeytyi sen omistajaksi. Kun de Lenoncourt'in perhe, joka asui tuota maatilaa lähellä olevassa Givry'n linnassa, kuuli kreivi de Mortsauf'in saapumisesta, meni herttua de Lenoncourt pyytämään häntä asumaan Givry'ssa sen välttämättömän ajan, jonka hän tarvitsi asunnon järjestämiseen. Lenoncourt'ien perhe oli suuresti jalomielinen kreiville, joka useampia kuukausia voimisti itseään täällä ja koetti kätkeä surujaan tämän ensimmäisen levähdyksen aikana. Lenoncourt'it olivat kadottaneet suunnattoman omaisuutensa. Nimensä takia oli herra de Mortsauf sopiva tarjous heidän tyttärelleen. Kaukana siitä, että olisi vastustanut naimisiinmenoa viidenneljättä ikäisen, sairaan ja vanhentuneen miehen kanssa neiti de Lenoncourt näytti siitä tuntevan onnea. Naimisen kautta sai hän oikeuden elää yhdessä tätinsä herttuatar de Verneuil'in, ruhtinas Blamont-Chauvry'n sisaren kanssa, joka oli hänen kasvatusäitinsä.

Bourbon'in herttuattaren läheisenä ystävättärenä rouva de Verneuil kuului erääseen hengelliseen yhdistykseen, jonka sieluna oli herra Saint-Martin, Touraine'ssa syntynyt ja kutsuttu liikanimellä *tuntematon filosoofi*. Tämän filosofin oppilaat harjoittivat hyveitä mystillisen illuminismin [mystillis-teosoofinen, vapaamuurarien salamenoja sisältävä hurmahenkinen liike. Suom. muist.] korkeiden mietelmien mukaan. Tämä oppi antaa taivaallisten maailmojen avaimen, selittää olemassaolon kehityskulukuksi, jossa ihminen käy eteenpäin yleviä tehtäviä kohden, vapauttaa velvollisuuden kiinalaisesta alennustilastaan, sovittaa elämän tuskiin kveekarien muuttumattoman lempeyden ja käskee halveksimaan kärsimyksiä antaen jotain äidillistä tuolle enkelille, jota me kannamme taivaaseen. Se on tulevaisuusvoimaista stoaalaisuutta. Toimiva rukous ja puhdas rakkaus ovat alkuaikoina tuossa uskossa, joka lähtee roomalaisen kirkon katolilaisuudesta palatakseen alkuaikojen kirkon kristinuskoon. Neiti de Lenoncourt pysyi kuitenkin apostolisen kirkon helmassa, kuten hänen tätinsäkin, joka oli sille aina muuttumattomasti uskollinen. Vallankumousmyrskyjen ankarasti koettelemana herttuatar de Verneuil oli elämänsä viime päivinä saanut hartaan hurskauden sävyn, joka vuodatti hänen rakastetun lapsensa sieluun *taivaallisen rakkauden valoa ja sisäisen ilon öljyä*, käyttäkseni itse Saint-Martin'in sanoja. Kreivitär otti useampia kertoja vastaan tuon rauhan ja hyveellisten tietojen miehen Clochegourde'en tätinsä kuoleman jälkeen, sillä Saint-Martin oli usein

käynyt hänen tätinsä luona. Clochegourde'sta käsin Saint-Martin piti huolta viimeisistä kirjoistaan, jotka painettiin Tours'issa Letaurmy'n painossa. Elämän ahdistavia myrskyjä kokeneiden vanhojen naisten viisaudella rouva de Verneuil antoi Clochegourde'n nuorelle rouvalle pystyttääkseen hänelle kodin. Tuolla vanhusten hyvänsävyisyydellä, joka on aina täydellistä, silloin kun he ovat ystävällisiä, herttuatar luovutti kaikki sisarentyttäreilleen, tyytyen siihen huoneeseen, joka oli hänen entisen huoneensa yläpuolella, ja jättäen entisen kreivittärelle. Hänen melkein äkillinen kuolemansa kietoi suruharsoihin tämän avioliiton ilot ja painoi lähtemättömän murheellisuuden sekä Clochegourde'en että nuoren rouvan taikauskoiseen sieluun. Ensimmäiset Touraine'ssa vietetyt päivät olivat kreivittären elämässä ainoa, en sano onnellinen, mutta huoleton aika.

Ulkomailla vietettyjen vaellusvuosien jälkeen herra de Mortsauf, joka oli tyydytetty nähdessään lempeän tulevaisuuden koittavan, tunsikin ikäänkuin sielun toipumista. Hän hengitti tuossa laaksossa kukkivan toivon huumaavia tuoksuja. Pakotettuna ajattelemaan omaisuuttaan hän heittäytyi maanviljelyspuuhiinsa ja sai aluksi kokea jonkun verran iloa; mutta Jacques'in syntyminen oli ukkosenisku, joka hävitti nykyisyyden ja tulevaisuuden: lääkäri tuomitsi äskensyntyneen. Kreivi piti tämän päätöksen huolellisesti salassa äidiltä, sitten hän kysyi neuvoa itseänsä varten ja sai toivottoman vastauksen, jota vahvisti Madeleinen syntyminen. Nämä kaksi tapausta, jotka antoivat jonkinlaisen sisäisen varmuuden onnettomalle tuomiolle, lisäsivät siirtolaisen sairaloisuutta. Hänen nimensä oli ainiaaksi sammunut; nuori, puhdas ja moitteeton vaimo oli onnettomana hänen sivullansa, sai kärsiä äitiyden tuskat tuntematta sen iloa; tuo hänen entisen elämänsä *mustamulta*, josta iti uusia kärsimyksiä, laskeutui hänen sydämeensä ja täydensi hänen häviönsä. Kreivitär aavisti menneisyyden nykyisyydestä ja luki tulevaisuuden. Vaikkei mikään ole vaikeampaa kuin tehdä onnelliseksi mies, joka tietää itsensä rikokselliseksi, ryhtyi kreivitär tähän enkelimäiseen yritykseen. Yhdessä päivässä hänestä tuli stoalainen. Laskeuduttuaan syvyyteen, josta hän vielä saattoi nähdä taivaan, hän omistautui yhtä ainoata ihmistä varten sellaiseen lähetystehtävään, jota laupeudensisar harjoittaa kaikkia kohtaan. Sovittaakseen miehensä oman itsensä kanssa, kreivitär antoi hänelle anteeksi sen, mitä hän itse ei antanut itsellensä anteeksi. Kreivistä tuli ahne, hänen vaimonsa suostui olemaan vailla määrättyjä tarpeita; hän pelkäsi tulevansa petetyksi, kuten tekevät kaikki ne, jotka eivät ole tunteneet maailman elämää muutoin kuin saamalla inhoa sitä kohtaan, kreivitär pysyi yksinäisyydessä ja taipui valittamatta hänen epäilyksiinsä. Kreivitär käytti naisen viekkautta saadakseen hänet tahtomaan sitä, mikä oli oikein. Kreivi uskoi siten omistavansa aatteita ja nautti hänen luonansa ylemmyyden iloa, jota hän ei missään muualla olisi saanut. Sitten, pitemmälle avioliiton tietä astuttuaan, kreivitär päätti pysyä ikuisesti Clochegourde'ssa, tuntien kreivissä hysteerillisen sielun, jonka purkaukset saattoivat tuossa juomien ja juorujen maassa vahingoittaa hänen lapsiansa. Myöskään ei kukaan epäillyt herra de Mortsauf'in todellista kykenemättömyyttä, sillä hänen vaimonsa oli koristanut hänen raunionsa paksulla murattiverholla. Kreivin tyytymätön ja vaihteleva luonne kohtasi siis hänen vaimossaan lempeän ja keveän maaperän, johon hän asettui tuntien siinä salaiset surunsa palsamin raikkaudella lievennetyiksi.

Tämä kertomus on yksinkertaisin selostus niistä puheista, joita salainen harmi sai lähtemään herra de Chessel'in suusta. Hänen maailmantuntemuksensa oli antanut hänelle vihiä muutamista Clochegourde'en haudatuista salaisuuksista. Mutta vaikka rouva de Mortsauf ylevällä käytöksellään pettikin maailmaa, ei hän voinut johtaa harhaan rakkauden hienovainuisia aistimia. Kun minä olin pienessä kamarissani, saattoi todellisuuden aavistus minut hypähtelemään vuoteessani. Minä en sietänyt Frapesle'ssa oloa, kun minä voinkin nähdä hänen huoneensa ikkunat; minä pukeuduin, hiivin hiljaa alas ja tulin erään kiertoportilla varustetun tornin ovesta ulos. Yön viileys rauhoitti jälleen minut. Minä menin Indre'n yli Punaisen myllyn siltaa pitkin ja saavuin ennen mainitussa onnellisessa ruuhessa Clochegourde'n edustalle. Linnassa loisti tuli viimeisestä Azay'hen päin olevasta ikkunasta. Vanhat mietelmäni valtasivat minut, mutta leppoisine, rakkausöiden sävel virtojen ja vesien satakielen yksisävelisen laulun sekoittamina. Minussa heräsi aatteita, jotka liukuivat kuin aaveet, kohottaen pois harsot, jotka tähän asti olivat peittäneet kaunista tulevaisuuttani. Sielu ja

aistimet olivat yhtä paljon ihastuksen vallassa. Millä kiihkeydellä taivaani kohosivatkaan aina hänen luokseen asti? Kuinka monasti minä kertasinkaan mielettömän tavoin loppusäettä: Tuleeko hän omakseni? Jos edellisinä päivinä maailman kaikkeus oli laajentunut minulle, sai se yhdessä ainoassa yössä keskipisteen. Kreivittäreen kiintyivät minun tahtoni ja kunnianhimoni, minä toivoin olevani hänelle kaikki kaikessa, uudistaakseni ja täyttääkseni hänen särkyneen sydämensä. Se oli kaunis yö, jonka minä vietin hänen ikkunansa alla keskellä myllyjen sulkuluukkuihin syöksevien vesien kohinaa, jota katkaisi Saché'n tornikellon tuntilyönnit. Tänä valoa kylpevänä yönä, jolloin tuo tähtikukka kirkasti minun elämäni, minä kihlasin hänelle sieluni tuolla köyhän kastilialais-ritarin uskolla, jota me pilkkaamme Cervantes'issa ja jolla me alamme rakkauden. Ensimmäisen valon sarastaessa taivaalla, ensimmäisen linnun laulaessa minä riensin Frapesle'n puistoon. Kukaan maaseutulaisista ei ollut minua nähnyt, ei kukaan epäillyt minun keppostani ja minä nukuin aina siihen asti, jolloin kello ilmoitti aamiaisaikaa. Huolimatta kuumuudesta laskeuduin minä aamiaisen jälkeen niitylle mennäkseni jälleen katsomaan Indre'a ja sen saaria, laaksoa ja sen rinteitä, joiden intohimoiseksi ihailijaksi minä näytin tulleen. Mutta rientäen nopeudella, joka veti vertoja kiitävän hevosen vauhdille, minä jälleen löysin veneeni, pajuni ja Clochegourde'n. Kaikki oli siellä hiljaista ja värähtelevää, kuten päiväsydän maaseudulla on. Lehdet kuvastuivat tarkkapiirteisinä taivaan sineä vasten; hyönteiset, jotka elävät valosta, vihreät sudenkorennot, espanjankärpäset lensivät saarnimetsikköihin ja ruusupensaisiinsa. Karjalaumat märehivät siimeksessä, viinitarhojen punaamat maat hehkuivat, ja tarhakäärmeet kiemurtelivat mäenrinteillä. Mikä muutos tuossa maisemassa, niin raikkaassa ja niin viehkeässä, ennen levolle menoani. Äkkiä minä hyppäsin veneestä ja läksin kiipeämään tietä pitkin sivuuttaakseni Clochegourde'n, josta minä luulin nähneeni kreivin lähtevän ulos. Enkä pettynytäkään, hän meni pitkin niittyä ja käytti epäilemättä hyväkseen porttia, joka johti joen rantaa noudattavalle Azay'n tielle.

– Kuinka voitte tänä aamuna, herra kreivi? Hän katsahti minuun onnellisen näköisenä, hän ei usein kuullut nimitettävän itseään sillä tavoin.

– Hyvin, sanoi hän; mutta teidän todella rakastatte maaseutua kävellessänne tällaisessa kuumuudessa?

– Onhan minut lähetetty tänne saadakseni oleskella ulkoilmassa.

– Aivan niin! Tahdotteko tulla katsomaan rukiini leikkuuta?

– Hyvin mielelläni, sain minä hänelle. Tunnustan teille, että olen uskomattoman tietämätön.

Minä en erota ruista vehnästä enkä poppelia haapapuusta; en tiedä mitään viljelyksistä enkä maan eri käyttämistavoista.

– Siispä tulkaa! sanoi hän iloisesti lähtien kulkemaan. Käykää sisälle pienestä portista tuolla ylhäällä.

Hän nousi pitkin niityn sisäpuolta ja minä sen ulkopuolta.

– Te ette tule oppimaan mitään herra de Chessel'in luona, sanoi hän minulle, herra de Chessel on aivan liian suuri herra pitääkseen huolta muusta kuin pehtorinsa esittämistä laskuista.

Hän näytti minulle sitten pihansa, rakennuksensa, huvipuutarhansa, hedelmä- ja vihannestarhansa. Lopuksi hän vei minut tuolle jaappanilaisia kiilto puuta ja akaasioita kasvavalle tielle, jota joki reunusti. Sen toisessa päässä minä huomasin eräällä penkillä rouva de Mortsauf'in kahden lapsensa kanssa. Nainen on hyvin kaunis tuollaisen hienon, värisevän ja siropiirteisen lehdistön alla. Hämmästyneenä luultavasti minun lapsellisesta innostani, hän pysyi alallaan tietäen hyvin, että tulimme hänen luoksensa. Kreivi saattoi minut ihailemaan laakson näköalaa, mikä täältäkin oli aivan erilainen kuin ylängöiltä, joita olimme kulkeneet. Täällä te olisitte sanonut näkevänne pienen palasen Sveitsiä. Ruohotasanko, jota Indre'n virtaavat purot halkoivat, paljastui kaikessa pituudessaan ja katosi etäisiin sumuihin. Montbazon'in puolelta silmä näki suunnattoman vehreän lakeuden ja kaikilta muilta tahoilta sulki näköpiirin kukkulat, puistikot ja kalliot. Me pitensimme askeleitamme mennäksemme tervehtimään rouva de Mortsauf'ia, joka antoi äkkiä pudota kirjan, josta Madeleine luki, ja otti polvilleen Jacques'in. Pikku poikaa kouristi yskänpuuska.

– Mitä nyt! mikä hänellä on? huudahti kreivi kalveten.

– Hänen kurkkuansa ahdistaa, vastasi äiti, joka ei näyttänyt minua huomaavan, ei se ole mitään. Kreivitär piti lasta samalla kertaa sekä päästä että hartioista, ja hänen silmistänsä läksi kaksi sädettä, jotka vuodattivat elämää tuohon heikkoon olentoparkaan.

– Sinä olet aivan äärimmäisen varomaton, jatkoi kreivi närkästyneenä. Sinä annat hänet alttiiksi joen kylmälle ja annat hänen istua kivipenkillä!

– Mutta, isä, penkkihän ihan polttaa, huudahti Madeleine.

– Ne tukehtuvat tuolla ylhäällä, sanoi kreivitär.

– Naiset tahtovat aina olla oikeassa! sanoi kreivi katsahtaen minuun.

Välttääkseni katseellani joko hyväksymästä tai epäamästä minä tarkastelin Jacques'ia, joka valitteli kipeää kurkkuaan ja jota hänen äitinsä läksi kantamaan pois. Ennenkun hän jätti meidät, saattoi hän kuulla miehensä äänen.

– Kun on tehnyt noin heikkoja lapsia, pitäisi myöskin osata heitä hoitaa! sanoi kreivi.

Nämä sanat olivat syvästi vääriä, mutta hänen itserakkautensa yllytti hänet julistamaan syyttömäksi itsensä hänen vaimonsa kustannuksella. Kreivitär kiirehti nousten porraskäytäviä ja penkereitä myöten. Minä näin hänen katoavan lasiovesta. Herra de Mortsauf oli istunut penkille, pää painuksissa, mietiskellen. Asemani tuli sietämättömäksi, hän ei katsonut minuun eikä puhunut minulle. Sain sanoa hyvästit tälle kävelyretkelle, jolla minä toivoin hyvin pääseväni hänen suosionsa. En muista elämässäni viettäneeni hirvittävämpää neljännestuntia kuin tämä oli. Suuria hikikarpaloita kihosi minusta kysyessäni itseltäni: Pitääkö minun lähteä vai jäädä? Kuinka paljon surullisia ajatuksia nousikaan hänen mieleensä, koska hän unohti mennä tiedustelemaan, kuinka Jacques jaksoi! Äkkiä hän nousi ylös ja tuli luokseni. Me käännyimme takaisin katsellaksemme hymyilevää laaksoa.

– Siirrämme toiseen päivään kävelyretkemme, herra kreivi, sanoin minä hänelle silloin vienosti.

– Menkäämme, vastasi hän. Minä olen onnettomasti tottunut näkemään usein samallaisia kohtauksia, minä, joka huoletta antaisin oman elämäni säilyttääkseni lapseni elämän.

– Jacques voi paremmin, hän nukkuu, ystäväni, sanoi kultainen ääni. Rouva de Mortsauf näyttäytyi äkkiä käytävän päässä. Hän saapui ilman vihaa, ilman katkeruutta ja tervehti minua.

– Näen ilokseni, sanoi hän minulle, että pidätte Clochegourde'sta.

– Tahdotko, rakkaani, että nousen hevosen selkään ja menen hakemaan herra Deslandes'ia? sanoi kreivi hänelle osoittaen halua hyvittää vääryytensä.

– Älä hätäile ollenkaan, sanoi kreivitär, Jacques ei ole nukkunut viime yönä, siinä kaikki. Tuo lapsi on hyvin hermostunut, hän on nähnyt pahaä unta ja minä olen koko ajan saanut kertoa hänelle tarinoita saadakseni hänet nukkumaan. Hänen yskänsä on puhtaasti hermostosta johtuvaa, tyyntynyt sen yhdellä kumipastillilla ja hän vaipui heti uneen.

– Vaimo parka! sanoi kreivi ottaen hänen kätensä omiinsa ja luoden häneen kostean katseen, en tiennyt siitä mitään.

– Miksi sinä olet levoton turhan päiten? mene katsomaan rukiinleikkuuta. Tiedäthän sinä, että ellet ole siellä, antavat arentimiehet vieraiden tähkänpoimijain tulla vainiolle, ennenkun lyhteet ovat korjatut.

– Minä saan siellä ensimmäisen maanviljelys-oppini, rouva, sanoin minä hänelle.

– Te olette hyvässä koulussa, vastasi hän, osoittaen kreiviä, jonka huulet vetäytyivät kokoon ilmaisemaan tuota tyytyväisyyden hymyä, jota tuttavallisesti nimitetään suun mutistamiseksi.

Vasta kaksi kuukautta jälkeensä minä sain tietää, että kreivitär oli viettänyt tuon yön hirveissä tuskissa, hän oli pelännyt, että hänen pojallansa oli kuristustauti. Ja minä, minä olin tuossa venheessä, jota rakkauden ajatukset vienosti keinuttivat, kuvitellen että hän ikkunastaan näki minun jumaloivan tuon kynttilän loistetta, joka silloin valaisi hänen kuolettavien levottomuuksien vaivaamaa otsaansa. Kuristustauti liikkui Tours'issa ja teki siellä kauheata hävitystä. Kun me olimme portilla, sanoi kreivi minulle liikutetulla äänellä: – Rouva de Mortsauf on enkeli! Tämä sana horjutti minua. En tuntenut vielä kuin pintapuolisesti tuota perhettä ja tuo niin luonnollinen tunnonvaiva, joka valtaa nuoren sielun tällaisessa tapauksessa, huusi minulle: "Millä oikeudella sinä häiritset tätä syvää rauhaa?"

Onnellisena saadessaan kuulijakseen nuoren miehen, josta hän helposti voi saada voittoja, kreivi ilmaisi minulle tulevaisuuden, jota Bourbon'ien paluu valmisti Ranskalle. Meillä oli häilyvä keskustelu, jossa minä sain kuulla todellisia lapsellisuuksia, jotka minua oudosti hämmästyttivät. Selvät tosiasiat olivat hänelle tuntemattomia. Hän pelkäsi ihmisiä, jotka paljon tietävät, hän kielsi kaiken etevämmyyden; hän pilkkasi, ehkäpä syystä, edistystä; sanalla sanoen minä opin tuntemaan, että hänessä oli suuri määrä arkoja hermoja, jotka loukkaamisen välttämiseksi vaativat niin suurta varovaisuutta, että keskustelun jatko antoi minulle ajatuksen vaivaa. Kun minä olin niin sanoakseni koetellut hänen puutteellisuksiensa valtasuonta, sopeuduin minä niihin yhtä suurella taitavuudella, kuin millä kreivitär häntä hyväili. Jonakin toisena elämäni ajanjaksona minä olisin hänet epäilemättä musertanut, mutta arkana, kuten lapsi, uskoen, etten mitään tiennyt tai että kypsyneet miehet tiesivät kaiken, minä ällistelin ihmeitä, joita tuo sitkeä maanviljelijä oli saanut Clochegourde'ssa aikaan. Minä kuuntelin ihailulla hänen suunnitelmiansa. Sanalla sanoen, vastentahtoisella imartelulla, joka minulle hankki vanhan aatelismiehen suosion, minä kadehdin tuota kaunista maata ja sen asemaa. Minä asetin tuon maallisen paratiisin paljon yläpuolelle Frapesle'a.

– Frapesle, sanoin minä hänelle, on raskas hopeateos, mutta Clochegourde on kallisarvoisten kivien lipas!

Lause, jota hän sittemmin usein kertasi mainiten lähteen.

– Niin, ennenkun me sinne tulimme, oli se hävityksen paikka, sanoi hän.

Minä olin pelkkänä korvana, kun hän puhui minulle kylvöistään ja taimitarhoistaan. Minä, joka olin perehtymätön maatalouteen latelin hänelle kysymyksiä hinnoista, viljelyskeinoista ja hän näytti onnelliselta saadessaan minulle opettaa niin paljon yksityisseikkoja.

– Mitä teille sitten opetetaan? kysyi hän minulta hämmästyneenä.

Jo tuona ensimmäisenä päivänä kreivi sanoi sisäänastuessaan vaimolleen: – Herra Felix on ihastuttava nuori mies.

Illalla minä kirjoitin äidilleni pyytäen häntä lähettämään minulle puku- ja liinavaatteita ja ilmoittaen hänelle, että jän Frapesle'en. Minä en tiennyt suuresta vallankumouksesta, joka täydentyi silloin ja ymmärtämättä mikä vaikutus sillä oli oleva minun kohtalooni, minä uskoin palaavani Pariisiin täydentämään lakiopintojani. Opisto alotti toimintansa vasta marraskuun ensi päivinä; minulla oli siis kaksi ja puoli kuukautta edessäni.

Oloni ensi aikoina minä koetin turhaan liittyä kreiviin. Tuo aika oli täynnä repiviä vaikutuksia. Minä havaitsin tuossa miehessä aiheetonta äkäpäisyyttä ja toivottoman tapauksen sattua äkkipikaista toimintaa. Kumpainenkin seikka pelästytti minua. Hänessä saattoi äkkiä tulla näkyviin Condén armeijassa niin arvossa pidetty aatelismies, muutamia noita tahdonilmausten salamia, jotka voivat vakavien olosuhteitten vallitessa pommin tavalla lävistää politiikan ja jotka suoruuden tai rohkeuden uhmilla tekevät aateliskartanoonsa suljetusta miehestä elbalaisen, Bonchamp'in tai Charette'n. Muutamat mielipiteenilmaisut saivat hänen nenänsä nyrpistymään, hänen otsansa säihkyi ja hänen silmistänsä sinkosi nopeasti sammuvia salamoita. Minä pelkäsin, että jos herra de Mortsauf yllättäisi silmiäni kielen, hän tappaisi minut siekailematta. Tuona aikana minä olin yksinomaisesti hellämielinen. Tahto, joka niin ihmeellisesti muuttaa ihmiset, alkoi minussa vasta orastaa. Yhtiömäiset toiveeni synnyttivät minussa tunteellisuuden rajuja väristyksiä, jotka muistuttavat pelon puistatuksia. Taistelu ei minua värisyttänyt, mutta en tahtonut kadottaa elämää maistamatta vastatun rakkauden onnea. Vaikeudet ja toiveeni suurenvivat rinnakkain. Mitenkä puhuisin tunteistani? Minut oli vallannut liikuttava neuvottomuus. Minä odotin sattumaa, tein huomioita, minä seurustelin tuttavallisesti lasten kanssa ja kiinnytin heidät itseeni, minä koetin perehtyä talon asioihin. Huomaamattomasti kreivi hillitsi itseänsä vähemmän minun seurassani. Minä opin siten tuntemaan nuo äkilliset mielialan muutokset, nuo syvät, aiheettomat surumielisyydet, äkilliset kuohahdukset, tylyt ja katkerat valitukset, vihamielisen kylmyyden, tukahdetun hulluuden puuskat, lapsen huokaukset, epätoivoisen miehen huudot, odottamattomat kiukustumiset. Moraalinen luonto eroaa fyysillisestä luonnosta siinä, että moraalissa ei ole mikään itsenäistä: vaikutusten voimakkuus riippuu luonteen laajuudesta tai

aatteista, joita me ryhmitämme jonkun teon ympärille. Oloni Clochegourde'ssa, elämäni tulevaisuus riippui tuosta oikullisesta tahdosta. En voi ilmaista teille mikä tuska pusersi minun sieluani, joka silloin vielä yhtä helposti sekä laajentui että supistui, kun minä sisäänastuessani sanoin itselleni: Miten ottaa hän minut vastaan? Mikä sydämen ahdistus minua raastoi silloin, kun myrskypilvet äkkiä kokoontuivat hänen lumiotsalleen! Se oli yhtämittaista vahdilla-oloa. Minä jouduin siis tuon miehen yksinvaltiuden alaiseksi. Omat tuskani antoivat minulle aavistuksen rouva de Mortsauf'in kärsimyksistä. Me aloimme vaihtaa ymmärtäviä katseita, kyyneleeni vuotivat välistä, kun hän pidätti omiansa. Kreivitär ja minä, me koettelimme siten suruilla toisiamme. Kuinka paljon salaisuuksia minulle selvenikään noina neljänäkymmenenä ensimmäisenä päivänä, jotka olivat täynnä todellisia katkeruuksia, hiljaisia iloja, milloin painuvia, milloin pinnalle kohoavia toiveita! Eräänä päivänä minä tapasin hänet uskonnollisissa mietteissä katsomassa auringon laskua, joka punasi niin viehättävästi huippuja ja saattoi laakson näyttämään vuoteen kaltaiselta. Oli mahdotonta olla kuulematta tuota ikuista laulujen laulun säveltä, jolla luonto kutsuu olentonsa rakkauteen. Saavuttiko nuori tyttö jälleen paenneet harhakuvansa? Kärsikö nainen jostakin salaisesta vertaamisesta? Minä luulin näkeväni hänen asennossaan hyljätyn yksinäisyyttä, joka oli edullista ensi tunnustukselle, ja sanoin hänelle:

– Teillä on vaikeita päiviä!

– Olette lukenut minun sielustani, sanoi hän minulle, mutta miten?

– Meillä on niin monta yhteistä kohtaa! vastasin minä. Kuulummehan me tuohon pieneen ryhmään olentoja, jotka ovat etuoikeutettuja surun ja ilon puolesta, joiden tunteelliset osat värisevät kaikki yhteen ääneen synnyttäen suuria sisäisiä kaikuja ja joiden hermosto on pysyvässä sopusoinnussa asioiden alkusyyän kanssa. Asettakaa tuollaiset henkilöt paikkaan, missä kaikki on epäsoinnussa, ja he kärsivät hirvittävästi, kuten heidän ilonsakin kohoaa aina innostukseen asti, kun he kohtaavat aatteita, vaikutuksia tai olentoja, jotka heille ovat myötätuntoisia. Mutta meitä on olemassa kolmaskin laji, joiden onnettomuuksia eivät tunne muut kuin sielut, joita vaivaa sama sairaus. Heidän kesken vallitsee veljellinen ymmärtämys. Voi sattua, ettei meissä ole pyrkimystä hyvään eikä pahaan. On kuin heikentyvät ja paisuvat urut täyttäisivät silloin meidän tyhjän sielumme, syyttäisivät intohimon ilman päämäärää, soisivat säveleitä muodostamatta sävelmää, löisivät korkoja, jotka häipyvät äänettömyyteen. Sen on jonkinlainen tyhjyyden hyödyttömyyttä vastaan nousseen sielun hirvittävä vastalause; kuolettava leikki, jossa meidän voimamme kuluu kokonaan loppuun ilman ravintoa, kuten veri vuotaa tuntemattomasta haavasta. Tunteellisuus pursuaa hyökylaineissa, se tuottaa hirveän uupumuksen ja sanomattoman melankolian, jolle rippituolilla ei ole korvia. Olenko ilmaissut meidän yhteiset surumme? Hän vapisi ja yhä katsellen auringon laskua vastasi:

– Kuinka te niin nuorena tiedätte nämä asiat? Oletteko ollut siis nainen?

– Ah! vastasin minä liikutetulla äänellä, lapsuuteni on ollut kuin pitkällistä sairautta.

– Kuulen Madeleinein yskivän, sanoi hän minulle, jättäen minut hätäillen.

Kreivitär näki minun usein tulevan luoksensa olematta siitä loukkaantunut, kahdesta syystä. Ensiksikin hän oli puhdas kuin lapsi, eikä hänen ajatuksensa horjahtanut minnekään harhateille, toiseksi minä huvinin kreiviä, minä olin ravintoa tuolle kynnettömälle ja harjattomalle leijonalle. Lopultakin minä olin keksinyt saapumisen syyn, joka näytti kaikista pätevältä. En osannut pelata lautapeliä, herra de Mortsauf tarjoutui opettamaan sitä minulle ja minä suostuin. Hetkellä, jolloin me teimme sopimuksen, kreivitär ei voinut olla lähettämättä minulle säälön katsetta, joka tahtoi sanoa: "Mutta tähän heittäydyste suden kitaan!" Minä en aluksi ymmärtänyt siitä mitään, vasta kolmantena päivänä minä tiesin, mihin olin sitoutunut. Kärsivällisyyteni, jota ei mikään väsyttä, tuo lapsuuteni hedelmä, kypsä tänä koettelemusten aikana. Kreivi tunsu nautintoa saadessaan heittäytyä purevaan ivailuun, kun minä en sovittanut käytäntöön periaatetta tai sääntöä, jonka hän oli minulle selittänyt. Jos minä mietin, valitti hän pelin hitautta, jos minä pelasin nopeasti, kiukustui hän ahtaalle joutumisestaan, jos minä tein virheitä, sanoi hän niitä hyväkseen käyttäen, että hutiloiti liiaksi. Se oli opettajatyranian, patukkaitsevaltiutan, josta minä en voi antaa teille käsitystä muutoin kuin vertaamalla itseäni Epikteteeseen [stoalainen filosofi, eli vv. 50-120 j.kr.], joka on joutunut

pahanilkisen lapsen valtaan. Kun me pelasimme rahasta, synnyttivät hänen alituiset voittonsa hänessä kunniantonta, halpamaista iloa. Yksi ainoa hänen vaimonsa sana korvasi minulle kaiken ja palautti kreivin nopeasti kohteliaisuuden ja säädyllisyyden tuntoon. Pian vajosin minä odottamattoman vaivan liekkeihin. Tuo peli vei kaikki minun rahani. Vaikka kreivi pysyi alati vaimonsa ja minun välillä aina siihen asti, jolloin minä heidät jätin, joskus hyvinkin myöhään, toivoin minä yhä löytäväni hetken, jolloin minä olisin voinut puikahtaa hänen sydämeensä. Mutta saavuttaakseni tuon hetken, jota minä odotin metsästäjän tuskaisella kärsivällisyydellä, täytyi minun jatkaa noita kiusallisia pelejä, jotka yhtämittaa repivät minun sieluani ja kuluttivat kaikki rahani. Kuinka monta kertaa me jo olimme ääneti katselleet auringon valovaikutuksia ruohoaavikkoon, pilviä harmaalla taivaalla, utuisia kukkuloita tai joen pinnalla hopeana helmeilevää kuunvaloa sanomatta toisillemme muuta kuin: – Yö on kaunis!

– Yö on nainen, rouva.

– Mikä rauhallisuus!

– Niin, täällä ei voi tuntea itseään täysin onnettomaksi.

Vastaukseksi tähän hän palasi kirjailutyönsä ääreen. Minä olin lopettanut kuulemalla hänen sisimmästään levotonta liikettä, jonka aiheutti esille pyrkivä tunneliikutus. Rahattomana sain minä sanoa hyvätit iltavierailuille. Kirjoitin äidilleni ja pyysin hänen lähettämään minulle. Äitini nuhteli minua eikä antanut mitään kahdeksaan päivään. Keneltä saatoin siis pyytää? Ja kysymyksessä oli elämäni! Minä tunsin siten ensimmäisen suuren onneni ääressä samoja kärsimyksiä, jotka olivat minua ahdistaneet kaikkialla. Pariisissa, opistossa ja koulukodissa minä olin päässyt siitä mietiskelevällä kieltäytymisellä, minun onnettomuuteni oli ollut negatiivista; Frapesle'ssa se tuli aktiiviseksi. Minä tunsin silloin varkauden halua, minä uneksin rikoksia, minulla oli hirvittäviä kiusauksia, jotka murtavat sielun ja jotka meidän täytyy tukahuttaa, jos mielimme oman arvomme säilyttää. Muistot katkerista mietiskelyistä, tuskista, joita äitini säästäväisyys minulle tuotti, ovat synnyttäneet minussa nuorta väkeä kohtaan niiden pyhän laupeuden, jotka lankeamatta ovat saapuneet kuilun reunalle ikäänkuin mitataksaan sen syvyyttä. Vaikka kyynelten ruokkima rehellisyyteni voimistui noina hetkinä, jolloin elämä avautuu ja paljastaa vuoteensa hedelmättömän pohjasoran, olen joka kerta, kun pelottava inhimillinen oikeus kohottaa miekkansa jonkun ihmisen kaulan yli, itselleni sanonut: Rikoslain ovat tehneet ihmiset, jotka eivät tunne onnettomuutta. Tässä äärimmäisessä hädässäni minä löysin herra de Chessel'in kirjastosta lautapeliä käsittelevän kirjan ja tutkin sitä. Isäntäni suostui kernaasti antamaan minulle muutamia opetustunteja; vähemmän kovakouraisesti pideltynä minä saatoin edistyä, soveltua sääntöjä ja laskuja, jotka minä opin ulkoa. Vähässä ajassa minä kykenin lannistamaan mestarini. Mutta kun minä voitin hänet, tuli hänen mielialansa sietämättömäksi; hänen silmänsä säihkyivät kuin tiikerin, hänen kasvonsa vetäytyivät kokoon, hänen kulmakarvansa liikkui tavalla, jota en ole kenessäkään huomannut. Hänen valituksensa olivat hemmotellun lapsen valituksia. Välistä hän heitti nopat, polki raivoissaan jalkaansa, puri arpamaljaansa ja lausui minulle loukkaavia sanoja. Näillä väkivaltaisuuksilla oli rajansa. Kun minä olin saanut pelin haltuuni, ohjasin minä taistelua mieleni mukaan. Minä järjestin niin, että lopussa peli kävi jokseenkin tasan, antaen hänen voittaa pelin ensiosassa ja palauttaen tasapainon toisessa osassa. Maailman loppu olisi vähemmän hämmästyttävä kreiviä kuin hänen oppilaansa äkillinen etevämyys, syytä siihen hän ei saanut koskaan tietää. Pelimme pysyvä loppuratkaisu oli hänen mielellensä uutta ravintoa.

– Varmaankin, sanoi hän, minun pää parkani väsy. Te voitatte aina pelin lopussa, silloin kun minulta ovat kaikki keinot kadonneet.

Kreivitär, joka ymmärsi pelin, huomasi minun menettelytapani jo ensimmäisellä kerralla ja aavisti siinä suuria kiintymyksen osoituksia. Noita yksityiskohtia eivät voi arvostella muut, kuin ne, joille lautapelin hirvittävät vaikeudet ovat tunnettuja. Mitä kaikkea ilmaisikaan tuollainen pikku seikka! Mutta rakkaus, kuten Bossuet'n Jumala, asettaa rikkaimpienkin voittojen yläpuolelle köyhälle tarjotun vesilasin, tunteettomana kaatuvan sotamiehen ponnistuksen. Kreivitär soi minulle yhden noita mykkiä kiitoksia, jotka murtavat nuoren sydämen: hän loi minuun katseen, jolla hän silmäili

lapsiaan. Tuosta onnellisesta illasta alkaen hän katsoi aina minuun puhuessaan minulle. En osaisi selittää minkä tilan vallassa minä olin poismennessäni. Minun sieluni oli niellyt ruumiini, minä en painanut, minä en kävellyt ollenkaan, minä lensin. Minä tunsin itsessäni tuon katseen, hän oli peittänyt minut valkeudella, kuten hänen lähtiessään lausumansa: *hyvästi herra!* sai minun sielussani kaikumaan sointuja, joita pääsiäishymni *O filii, o filiae!* sisältää. Minä synnyin uuteen elämään. Minä olin siis jotain hänelle! Minä nukuin purppurakehtoon. Liekkejä kulki minun suljettujen silmiäni edessä ajaen toisiansa takaa pimeyksissä, kuten nuo kauniit tulikiemurat, jotka peräkkäin juoksevat poltetun paperin tuhkassa. Unissani hänen ääneensä tuli jotain värähtelevää, se ympäröi minut tuoksujen ja valon kehällä, sävelmällä, joka hellästi kosketti minun mieltäni. Seuraavana päivänä hänen vastaanottonsa ilmaisi minun unelmani oikeutetuiksi, ja siitä lähtien minä olin osallinen hänen äänensä salaisuuksiin. Päivällisen jälkeen me kävelimme ylängöillä ja menimme nummelle, jossa ei mitään voinut kasvaa; maa oli kivinen, kuiva ja hedelmätön. Siellä oli kuitenkin muutamia tammia ja pensaita, mutta ruohon asemesta vaalea, käpristynyt sammalmatto, jota laskevan auringon säteet punasivat ja jolla jalat luisuivat. Minä pidin Madeleineä kädestä, tukeakseni häntä, ja rouva de Mortsauf antoi kätensä Jacques'ille. Kreivi, joka kävi edellä, kääntyi, iski kepillään maata ja sanoi minulle hirvittäväällä korostuksella: – Tällainen on minun elämäni! Ennenkun opin teidät tuntemaan, jatkoi hän, luoden anteeksi pyytävän katseen vaimoonsa. Hyvitys oli liian myöhäinen, kreivitär oli tullut kalpeaksi. Kuka nainen ei olisi horjunut, kuten hän, saadessaan tuollaisen iskun?

– Mikä viehättävä tuoksu täällä on ja miten kauniita valovaikutuksia! huudahdin minä. Tahtoisin mielelläni omistaa tämän nummen, tutkiessani minä löytäisin sieltä ehkä aarteita, mutta varmin rikkaus olisi teidän naapuruutenne. Kukapa ei maksaisi paljon tästä silmälle niin sopusointuisesta näöstä ja tuosta kiemurtelevasta joesta, jossa sielu kylpee saarnien ja leppien keskellä. Katsokaa, kuinka erilainen maku on! Teille tämä maankohta on nummi; minulle se on paratiisi.

Kreivitär kiitti minua katseella.

– Mikä tunneihminen te olette! sanoi kreivi katkeralla sävyllä, tämä ei ole oikea paikka teidän nimeänne kantavan miehen elämälle. Sitten hän keskeytti ja sanoi: – kuuletteko Azay'n kelloja? Minä kuulen varmasti kellonsoittoa.

Rouva de Mortsauf katsoi minuun pelästyneenä, Madeleine puristi kättäni.

– Tahdotteko, että menemme pelaamaan erän lautapeliä? sanoin minä hänelle, nappien melu estää teitä kuulemasta kellojen ääntä.

Me palasimme Clochegourde'en, matkalla ei paljoa puhuttu. Kun olimme salissa, valtasi meidät kaikki jokin määrittelemätön epävarmuus. Kreivi heittäytyi nojatuoliin ja vaipui mietiskelyyn, jota hänen vaimonsa piti silmällä. Hän tunsu sairauden merkit ja huomasi ennakoita kohtauksen tulon. Minä vaikenin, kuten hän. Koska hän ei pyytänyt minua menemään pois, luuli hän mahdollisesti, että lautapeli virkistäisi kreiviä ja hävittäisi tuon hermoherkkyuden, jonka puuskat olivat kreivittärelle niin kuolettavia. Ei mikään ollut vaikeampaa kuin saada kreivi ryhtymään ehdotettuun lautapeliin, johon hän kuitenkin aina tunsu suurta halua. Häntä piti pyytää ja taivutella kuin pientä sievistelevää naista, häntä piti pakottaa, jottei näyttäisi siltä, kuin tehtäisiin hänen mieliksensä, mahdollisesti sentähden, että asia oli juuri niin. Jos minä mieltäkiinnittävän keskustelun aikana hetkeksi unohdin nöyrän asemäni, tuli hän nyrpeäksi, tylyksi, loukkaavaksi ja suuttui keskustelusta, vastustaen kaikkea. Hänen huonon tuulensa varottamana minä ehdotin hänelle yhtä peliä; silloin hän teki verukkeita: – Ensiksikin oli liian myöhä, sanoi hän, toiseksi minä en muka pelistä välittänyt. Sanalla sanoen hillitöntä teeskentelyä, kuten naisilla, jotka lopettavat jättämällä teidät epätietoiseksi todellisista toiveistaan. Minä nöyryytin itseäni, minä rukoilin häntä pitämään minussa vireillä taitoa, joka harjoituksen puutteessa niin helposti unohtuu. Tällä kertaa minä tarvitsin hurjaa iloisuutta saadakseni hänet suostumaan peliin. Hän valitti hajamielisyyttään, joka esti häntä tekemästä laskuja, hänen päätänsä puristi kuin pihdeissä, hän kuuli vihellyksiä, hän tukahutti ja päästi syviä huokauksia. Lopulta hän suostui istumaan pöydän ääreen. Rouva de Mortsauf jätti meidät mennäkseen asettamaan

lapset levolle ja lukemaan iltarukouksen talonväelle. Niin kauan kuin hän oli poissa, kävi kaikki hyvin. Minä järjestin niin, että herra de Mortsauf voitti, ja hänen onnensa teki hänet äkkiä iloiseksi. Äkillinen siirtyminen surumielisyydestä, joka aiheutti hänelle synkkiä aavistuksia, tuohon juopuneen miehen iloon, tuohon hulluun ja melkein järjettömään nauruun, teki minut levottomaksi ja värisytti minua. En ollut koskaan nähnyt hänen ilmaisevan niin peittelemättömästi puuskaansa. Meidän läheinen ystävytemme oli kantanut hedelmiä, hän ei enää kursaillut minun kanssani. Joka päivä hän koetti kietoa minua valtansa alle ja tehdä minut yhä uudelleen mielialojensa uhriksi. Näyttää todellakin siltä, että moraaliset sairaudet ovat olentoja, joilla on omat halunsa ja vaistonsa ja jotka tahtovat lisätä valtakuntansa alaa, kuten maanomistaja tiluksiansa. Kreivitär tuli alas ja istuutui lautapelin ääreen saadakseen enemmän valoa käsityölleen, mutta hän ryhtyi työhön huonosti salatun pelon vallassa. Turmiollinen heitto, jota minä en voinut estää, muutti kreivin kasvot: hän tuli iloisesta synkäksi, purppuranpunaisesta keltaiseksi, hänen silmänsä pyörivät. Sitten tapahtui uusi onnettomuus, jota minä en voinut edeltäkäs nähdä enkä torjua. Herra de Mortsauf aiheutti itse itsellensä musertavan nopanheiton, joka ratkaisi hänen häviönsä. Hetikohta hän nousi ylös, heitti minua pelipöydällä, viskasi lampun maahan, iski nyrkillään pöytään ja syöksyi salin läpi – en voi sanoa, että hän kulki. Siitä loukkausten, kirousten, huudahdusten ja sekavien lauseiden tulvasta, mikä tuli hänen suustaan, olisi voinut luulla että olin henkiorjana jossakin keskiaikaisessa maakartanossa. Mitä oli minun tehtävä.

– Menkää puutarhaan, sanoi kreivitär minulle, puristaen kättäni.

Minä menin ulos kreivin huomaamatta katoamistani. Terrassilta, jonne minä hitain askelin olin siirtynyt, minä kuulin hänen meluavan äänensä ja nuo huokaukset, jotka tulivat hänen kamaristaan, ruokasalin viereisestä huoneesta. Myrskyn lävitse minä kuulin myöskin enkelin äänen, joka aika ajoittain kohosi kuin satakielen laulu rankkasateen lakattua. Minä kävelin akaasioiden alla mitä ihanimpana loppuelokuun yönä odottaen, että kreivitär liittyisi seuraani. Hän oli tuleva, joku hänen liikkeensä oli sen minulle luvannut. Jo muutamia päiviä häilyi meidän välillämme selvitys. Näytti siltä, että sen täytyi puhjeta ensimmäisestä sanasta, joka saattoi sielujemme liian täyden lähteen kuohumaan. Mikä häveliäisyys viivytti meidän täydellisen ymmärtämyksemme hetkeä? Luultavasti hän rakasti yhtä paljon kuin minäkin tuota pelon tunnetta muistuttavaa värisemistä, joka tappaa tunteellisuuden noina hetkinä, jolloin hillitään elämää, kun se on ylitse vuotamaisillaan, jolloin epäröidään paljastaa sisimpänsä, totellen tuota kainoutta, joka vallitsee nuorena neitsyessä, ennenkun hän näyttäytyy rakastetulle puolisolleen. Me olimme ajatuksiamme kokoomalla paisuttaneet itsemme, tämä ensimmäinen luottamuksen hetki oli tullut välttämättömäksi. Kului tunti. Minä olin istuutunut tiilirintanojalle. – Silloin hänen askeltensa kaiku, johon sekoittui liehuvan hameen aaltoilevaa kahinaa, vilkastutti illan tyyntä ilmaa. Sellaiset ovat aistivaikutuksia, joihin sydän ei riitä.

– Herra de Mortsauf on nyt vaipunut uneen, sanoi kreivitär minulle. Kun hän on tuollainen, annan minä hänelle lasin vettä, johon on liuotettu muutamia unikukan nappuja. Kohtaukset seuraavat toisiaan siksi pitkien väliaikojen päästä, että tuolla niin yksinkertaisella lääkkeellä on aina sama teho. Herra de Vandenesse, sanoi hän minulle, muuttaen ääntänsä ja ottaen vakuuttavimman äänensä, onneton sattuma on ilmaissut teille salaisuuksia, joita tähän asti on huolellisesti varjeltu. Luvatkaa, että hautaatte sydämeenne muiston tuosta kohtauksesta. Tehkää se, pyydän teitä. En tahdo teiltä lupautusta, sanokaa minulle kunnon miehen sananne *kyllä*, ja minä olen tyytyväinen.

– Pitääkö minun lausua teille tuo *kyllä*? sanoin minä hänelle.

Olemmehan me jo ymmärtäneet toisemme.

– Älkää arvostelko epäsuosiollisesti herra de Mortsauf'ia nähdessänne maanpaon aikana koettujen pitkien kärsimysten vaikutukset, jatkoi hän. Huomenna kreivi on täydelleen tietämätön asioista, joita hän on sanonut, ja te tapaatte hänet hyvänä ja ystävällisenä.

– Lakatkaa, rouva, vastasin minä hänelle, puolustamasta kreiviä, teen kaiken, mitä tahdotte. Minä heittäytyisin tällä hetkellä Indre'en jos voisin sillä parantaa herra de Mortsauf'in ja tehdä teidän elämänne onnelliseksi. Ainoa, mitä minä en voi muuttaa, on mielipiteeni, ei mikään ole minussa

pysyvämpää. Minä annan teille elämäni, mutta minä en voi antaa teille omaatuntoani; minä voin olla sitä kuulematta, mutta en voi estää sitä puhumasta. Minun mielipiteeni mukaan herra de Mortsauf on...

– Ymmärrän teidät, sanoi hän keskeyttäen minut kummallisen hätäisesti, te olette oikeassa. Kreivi on hermostunut kuin oikullinen rouva, jatkoi hän lieventääkseen hulluuden käsitettä lieventämällä sanaa; mutta kreivi ei ole sellainen kuin ajoittain, korkeintaan kerran vuodessa kuumina aikoina. Kuinka paljon pahaa onkaan maanpakolaisuus saanut aikaan! Kuinka monta toivorikasta elämää se on tuhonnut! Kreivi olisi ollut, olen siitä varma, suuri sotilas, maansa kunnia.

– Tiedän sen, sanoin minä keskeyttäen vuorostani hänet ja antaen hänen ymmärtää, että oli hyödytöntä pettää minua.

Hän pysähtyi asettaen kätensä minun otsalleni ja sanoi minulle: – Kuka teidät on näin johtanut meidän elämäämme? Tahtooko Jumala lähettää minulle apua, sydämellisen ystävyuden, joka minua tukisi? jatkoi hän nojautuen kädellensä voimakkaasti minuun; sillä te olette hyvä, jalo... Hän kohotti silmänsä taivasta kohden ikäänkuin kutsuakseen näkymätöntä todistajaa vahvistamaan hänen toiveensa. Sitten loi hän silmänsä jälleen minuun. Tuo katse, jonka sielu loi minuun sieluuni, sähkötti minut ja minä tein maailman seurustelusääntöjen kannalta käytösvirheen. Mutta onhan se muutamilla sieluilla jaloa vaaran edelle kiiruhtamista, halua torjua isku, tapahtumattoman onnettomuuden pelkoa; ja vielä useammin on se äkillinen kysymys, jonka sydän tekee toiselle sydämelle ja jolla tahdotaan tiedustaa, ovatko sydämet sopusoinnussa keskenään. Useita ajatuksia tuli minun mieleeni, kuten valovälähdyksiä, ja ne kehottivat minua pesemään pois pilkun, joka tahrasi minun puhtauttani hetkellä, jolloin aavistin täydellisen selvityksen olevan tulossa.

– Ennenkun menemme pitemmälle, sanoin minä hänelle muuttuneella äänellä, jonka värinän saattoi helposti kuulla siinä syvässä hiljaisuudessa, jossa olimme, sallikaa minun puhdistaa eräs menneisyyden muisto.

– Vaietkaa, sanoi hän minulle kiihkeästi ja asetti huulilleni sormensa, jonka hän kuitenkin heti otti pois. Hän katsoi minuun ylpeästi, kuten nainen, joka on liian korkealla, jotta loukkaus voisi häneen ylettyä, ja sanoi minulle hämmentyneellä äänellä: – Tiedän, mistä tahdotte puhua. Kysymys on ensimmäisestä, viimeisestä, ainoasta häväistyksestä, jonka minä olen saanut kärsiä! Älkää puhuko koskaan noista tanssiaisista. Jos kristitty onkin antanut teille anteeksi, kärsii nainen vielä.

– Älkää olko leppymättömämpi kuin Jumalakaan, sanoin minä hänelle puristaen ripsieni väliin kyyneleet, jotka nousivat silmiini.

– Minun pitäisi olla ankarampi, sillä minä olen heikompi, vastasi hän.

– Mutta, jatkoin minä lapsellisella kapinallisuudella, kuulkaa minua, vaikkapa se olisi ensimmäisen, viimeisen ja ainoan kerran elämässänne.

– Hyvä! sanoi hän, puhukaa! Muutoin te luulisitte, että minä pelkään kuunnella teitä.

Tuntiessani silloin, että tämä hetki oli ainoa elämässämme, minä puhuin hänelle tuolla painolla, joka vaatii tarkkaavaisuutta. Sanoin hänelle, että kaikki tanssiaisissa olleet naiset olivat jättäneet minut kylmäksi, samoinkuin ne, jotka tähän asti olin nähnyt. Mutta hänet nähdessäni minut, jonka elämä oli ollut niin opintoihin hautautunutta, jonka sielu oli niin vähän rohkea, minut oli vallannut kiihko, jota saattavat tuomita vain ne, jotka eivät ole sitä itse koskaan kokeneet. Ei koskaan miehen sydän ole ollut niin täynnä tuota halua, jota ei ainoakaan luotu olento vastusta ja joka voittaa kaikki, yksin kuolemankin...

– Ja halveksimisen? sanoi hän pysähdyttäen minut.

– Te olette siis halveksinut minua? kysyin minä häneltä.

– Älkäämme puhuko enää näistä asioista, sanoi hän.

– Päinvastoin, puhukaamme! vastasin minä hänelle kiihtymyksellä, jonka yliluonnollinen tuska aiheutti. Kysymyksessä on koko minun olemukseni, tuntematon elämäni, salaisuus, joka teidän pitää tietää. Muussa tapauksessa minä kuolen epätoivosta! Kysymys on myöskin teistä. Tehän tietämättänne olette ollut nainen, jonka käsissä loisti turnajaisten voittajalle luvattu kruunu.

Minä kerroin hänelle lapsuuteni ja nuoruuteni, en kuten sen olen teille tehnyt kaukaa arvostellen, vaan sanoilla, joita haavoistaan vielä kärsivä nuori mies käyttää. Minun ääneni kaikui kuin halonhakkaajan kirves metsässä. Suurella ryskeellä kaatui kreivittären eteen kuolleet vuodet, joilta pitkät surut olivat riistäneet lehdeettömät oksat. Minä kuvasin hänelle kuumeisin sanoin joukon hirvittäviä yksityisiseikkoja, joista teitä olen säästänyt. Minä levitin hänen eteensä loistavien lupausteni aarten, toiveideni neitseellisen kullan, koko hehkuvan sydämeni, joka oli säilynyt ikuisen talven painamien Alppien jäätiköissä. Kun minä, vaipuneena Jesaiaan tulisanoilla kuvattujen kärsimysteni alle, odotin jotakin sanaa tuolta naiselta, joka kuunteli minua pää painuksissa, kirkasti hän yhdellä katseella pimeydet, hän elävöitti yhdellä ainoalla sanalla jumalalliset ja maalliset maailmat.

– Meillä on ollut samanlainen lapsuus! sanoi hän näyttäen minulle kasvot, joilla hohti marttyyriin sädekehä. Vallitsi hetken äänettämyys, jolloin meidän sielumme yhdistyivät toisiinsa tuossa samassa lohduttavassa ajatuksessa: Minä en ole siis yksin kärsinyt! Sitten kreivitär lausui minulle äänellä, jolla hän puhutteli rakkaita pienokaisiaan, kuinka väärin hän oli tehnyt syntyessään tytöksi, silloin kun pojat olivat kuolleet. Hän selvitti minulle, mikä ero oli niillä tuskilla, joita hän tyttö asemassaan alati äidin sivulle kiinnitettynä oli saanut kärsiä, verrattuna koulujen maailmaan heitetyn lapsen tuskiiin. Minun yksinäisyyteni oli ollut paratiisi verrattuna siihen hiomakiven kosketukseen, joka lakkaamatta oli kuolettanut hänen sielunsa siihen päivään asti, jolloin hänen todellinen äitinsä, tuo hyvä tati, oli pelastanut hänet kidutuksista, joiden aiheuttamista tuskista hän kertoi minulle. Se oli ollut selittämätöntä pikkumaisuutta, sietämätöntä hienohermoisille luonteille, jotka eivät peräydy tikarin iskua ja jotka kuolevat Damokleen miekan alla: milloin jaloa sydämellisyyttä, jonka kylmä käsky tukahutti, milloin kylmästi saatu suudelma, vuoroin vaadittua, vuoroin moitittua vaikenemista, nieltyjä kyyneleitä, jotka jäivät hänen sydämeensä; sanalla sanoen tuhansia luostari-tyrannimaisuuksia, joita vieraiden silmiltä kätki ylvästelevän intoileva äidillisuus. Hänen äitinsä ylpeili hänestä ja kehui häntä; mutta seuraavana päivänä hän sai kalliisti maksaa nuo imartelut, joilla tahdottiin näyttää hänen hyvää kasvatustansa. Kun hän kuuliaisuuden ja lempeyden voimalla luuli voittaneensa äitinsä sydämen ja avasi itsensä hänelle, ilmestyi tyranni jälleen hänen salaisuuksillaan asestettuna. Vakooja ei olisi ollut niin halpamainen, niin petturi. Kaikki nuoren tytön ilot ja juhlat sai hän kalliisti ostaa, sillä hänen onnekkaita hetkiään moitittiin, ikäänkuin hän olisi rikoksen avulla ne saanut. Hänen jaloa kasvatustansa ei hänelle koskaan oltu annettu rakkaudella, vaan loukkaavalla ivalla. Hän ei tahtonut syyttää siitä äitiään, hän luki ainoastaan itselleen moitteeksi sen, että hän tunsu pikemmin pelkoa kuin rakkautta äitiänsä kohtaan. Ehkä, ajatteli tämä enkeli, tuo ankaruus oli välttämätön, olihan se valmistanut häntä hänen nykyiseen elämäänsä. Kreivitärtä kuunnellessani minusta tuntui kuin Jobin harppu, josta minä olin lyönyt villejä sointuja, olisi hänen kristittyjen sormiensa käsittelemänä vastannut niihin laulaen ristin juurella seisovan neitsyen virsiä.

– Me elimme samassa ilmakehässä, ennenkun me tapasimme toisemme täällä, te tulitte auringon noususta ja minä sen laskusta.

Hän liikahutti päätään epätoivoisesti: – Teille kuuluu nousu, minulle lasku, sanoi hän. Te elätte onnellisena, minä kuolen surusta. Miehet luovat itse itsellensä elämänsä kohtalot, ja minun on ainoaaksi määrätty. Ei mikään mahti voi murtaa tuota raskasta kahletta, johon naisen sitoo kultainen rengas, aviovaimojen puhtauden vertauskuva.

Tuntiessamme siten olevamme saman rinnan elättämiä kaksosia hän ei ollenkaan käsittänyt, että samasta lähteestä juoneet veljet jakaisivat luottamuksensa vain puoleksi. Huokauksen jälkeen, joka on niin luonnollinen puhtaille sydämille hetkellä, jolloin ne avautuvat, hän kertoi minulle avioliittonsa ensimmäisistä päivistä, ensimmäisistä pettymyksistään, onnettomuutensa *keväästä*. Hän oli, kuten minäkin, saanut tuntoa, kuinka pienetkin teot ovat suuria sieluille, joiden läpikuultava olemus järkkyy pienimmästäkin sysäyksestä, samalla tavoin kuin järveen heitetty kivi kuohuttaa yhtäpaljon sekä pintaa että syvyyttä. Mennessään naimisiin, hänellä oli säästöjä, pieni määrä kultaa, joka edusti onnellisia päiviä, nuoruuden tuhansia toiveita. Eräänä ahdistuksen päivänä hän oli ne jalomielisesti antanut miehelleen sanomatta, että ne olivat muistoja, eivätkä kultarahoja. Hänen miehensä ei

niistä milloinkaan tehnyt hänelle tiliä, hän ei tiennyt olevansa vaimollensa velkaa! Korvaukseksi tuosta unohduksen nukkuviin vesiin uponneesta aarteesta hän ei ollut saanut edes tuollaista kosteata katsetta, joka palkitsee kaiken, joka jaloille sieluille on kuin ikuinen kalleus, joka hohtaen välkkyy vaikeina päivinä. Kuinka hän olikaan kulkenut surusta suruun! Herra de Mortsauf unohti antaa hänelle välttämättömiä talousrahoja. Tämä heräsi kuin unesta, kun hän voitettuaan kaiken naisellisen arkuutensa pyysi niitä mieheltänsä; eikä tämä ainoatakaan kertaa koettanut välttää tuottamasta hänelle tuskallista sydämen ahdistusta! Mikä pelko hänet valtasi hetkellä, jolloin tuon sortuneen miehen sairas luonto tuli ilmi! Ensimmäinen mielettömän kiukustumisen puuska oli hänet murtanut. Kuinka paljon raskaita mietelmiä hän olikaan jättänyt taakseen, ennenkuin hän saattoi pitää miestänsä arvottomana, tuota mahtavaa olentoa, joka hallitsee naisen elämää! Mitä hirveitä onnettomuuksia oli seurauksena hänen kahdesta synnytyksestään! Mikä tuska kahden kuolleena syntyneen lapsen edessä! Mikä rohkeus sanoa itselleen: "Minä puhallan heihin elämää! minä synnytän heidät uudestaan joka päivä!" Lisäksi, miten epätoivoista tuntee vastarintaa siinä sydämessä ja kädessä, josta nainen saa apunsa! Hän oli nähnyt tuon suunnattoman onnettomuuden nöyryttävän ohdakkeisia aavikoitaan jokaisen voitettun vaikeuden perästä. Jokainen kiivetty kallio oli avannut hänen eteensä uusia erämaita, aina siihen päivään asti, jolloin hän täysin oppi tuntemaan miehensä, lastensa rakenteen ja maan, jossa hänen täytyi elää; siihen päivään asti, jolloin hän, kuten lapsi, jolta Napoleon oli riistänyt kodin lempeän suojan, oli totuttanut jalkansa likaan ja lumeen, otsansa kuuliin ja koko olemuksensa sotamiehen passiiviseen kuuliaisuuteen. Nämä seikat, jotka minä teille lyhyesti esitän, hän kertoi minulle niiden synkässä laajuudessa, masentavine tekoineen, menetettyine aviollisine taisteluineen ja hedelmättömine yrityksineen.

– Kaiken lopuksi, sanoi hän minulle lopettaessaan, teidän pitäisi asua täällä muutamia kuukausia saadaksenne tietää, kuinka paljon vaivaa minulle on maksanut Clochegourden parantaminen, kuinka paljon väsyttävää suostuttelemista minä olen saanut käyttää taivuttaakseni mieheni asioihin, jotka ovat mitä hyödyllisimpiä hänen eduilleen! Mikä lapsellinen pahanilkisyys hänet valtasi, kun jokin asia, johon minun kehotuksestani oli ryhdytty, ei aivan heti ottanut onnistuakseen. Millä ilolla hän luki menestymisen omaksi ansiokseen! Kuinka suurta kärsivällisyyttä minä tarvitsenkaan kuunnellakseni alati valituksia, minä, joka otan hengen itseltäni tehdessäni hänen päivänsä siedettäväksi, palsamoidessani hänen ilmansa ja hiekottaessani ja kukittaessani hänen tiensä, jotka hän on kylvänyt kivillä. Korvauksenani on tuo ainainen hirveä loppusäe: "Minä kuolen! elämä tukahduttaa minut!" Jos kreivillä on onni saada vieraita luokseen, häviää kaikki, hän on viehättävä ja kohtelias. Minkätähden hän ei ole sellainen perheellensä? En osaa selittää tuota rehellisyyden puutetta miehessä, joka kerta on ollut ritarillinen. Hän voi salaa ratsastaa Pariisiin ostamaan minulle juhlapukua, kuten hän teki viimeksi kaupungin tanssiaisia varten. Vaikka hän on saita taloudessa, olisi hän tuhlavaainen minun tähteni, jos sitä tahtoisin. Asian pitäisi olla päinvastoin: minä en tarvitse mitään ja hänen taloutensa tulee kalliiksi. Haluten tehdä hänen elämänsä onnelliseksi ja ajattelematta, että olen äiti, minä ehkä olen tottunut pitämään itseäni hänen uhrinaan; minä joka vähänkin imarteluja käyttämällä johtaisin häntä kuin lasta, jos voisin alentua näyttelemään osaa, joka tuntuu minusta häpeälliseltä! Perheen etu vaatii, että olen tyyni ja ankara kuin oikeuden jumalattaren kuvapatsas, ja kuitenkin on minullakin rakkautta kaipaava, hellä sielu!

– Minkätähden, sanoin minä hänelle, ette käytä vaikutustanne saadaksenne hänet valtaanne, hallitaksenne häntä?

– Jos kysymys olisi vain minusta, en ryhtyisi voittamaan hänen tylsää vaitioloaan, jolla hän tuntikautia vastustaa oikeutettuja esityksiä, enkä vastaamaan hänen järjettömiin huomautuksiinsa, jotka ovat todellisia lapsen päätelmiä. Minulla ei ole voimaa heikkoja eikä lapsia vastaan. He voivat tehdä minulle pahaa minun sitä vastustamatta. Voisihan mahdollisesti panna kovan kovaa vastaan, mutta minä olen voimaton niitä kohtaan, joita minä surkuttelen. Jos Madeleineä pitäisi hänen oman itsensä pelastamiseksi pakottaa johonkin, kuolisin minä hänen kanssansa. Sääli sitoo ja lamauttaa kaikki minun hermoni. Näiden kymmenen vuoden väkivaltaiset sysäykset ovat myöskin masentaneet

minua. Nykyään minun niin usein ahdistettu tunteellisuuteni välistä horjuu, ei mikään elvytä sitä; joskus minulta puuttuu tarmo, jolla minä kestin hyökkäykset. Niin, välistä minä olen voitettu. Minulla ei ole lepoa eikä merikylpyjä, jotka karkaisisivat hermojeni, minä tulen sortumaan. Herra de Mortsauf tappaa minut ja hän tulee kuolemaan minun kuolemani johdosta.

– Minkätähden ette jätä Clochegourde'a muutamiksi kuukausiksi? Miksi ette mene lastenne kanssa merenrannikolle?

– Ensiksikin herra de Mortsauf uskoisi olevansa hukassa, jos minä poistuisin. Vaikka hän ei tahdo uskoa tilaansa, on hän siitä kuitenkin tietoinen. Hänessä yhdistyy ihminen ja sairas, kaksi erilaista luontoa, joiden ristiriita selvittää monta kummallisuutta. Toiseksi hänellä olisi syytä pelätä. Kaikki kävisi täällä huonosti. Te olette ehkä nähnyt minussa perheen äidin suojaamassa lapsiaan haukalta, joka liitelee niiden yläpuolella. Raskas tehtävä, jota vielä lisää herra de Mortsauf'in aiheuttamat huolet. Hän kulkee alati kysellen: "Missä on rouva?" Se ei ole mitään. Olen myöskin Jacques'in opettaja ja Madeleinein opettajatar. Eikä sekään vielä riitä! Minä olen maatilan johtaja ja ohjaaja. Jonakin päivänä te tiedätte sanojeni merkityksen, kun opitte tuntemaan, että maanviljelys täällä on mitä väsyttävintä elinkeinoa. Meillä on vähän tuloja rahassa, tilamme ovat viljellyt puolittain, menetelmä, joka vaatii yhtämittaista silmälläpitoa. Meidän täytyy itse myöskin viljellä, eläimemme ja kaiken satomme. Meillä on kilpailijoina omat arentimiehemme, jotka kapakoissa tekevät sopimuksia kuluttajien kanssa ja määräävät hinnat päästyään myömään ensiksi. Ikävystyttäisin teidät, jos selittäisin teille maanviljelyksemme tuhannet vaikeudet. Olinpa kuinka uhrautuvainen tahansa, minä en voi valvoa, etteivät arentimiehet paranna maitaan meidän lannoitusaineillamme; minä en voi mennä katsomaan, tekevätkö työmiehemme heidän kanssansa sopimuksia satojen jakamisen aikana, en voi tietää myynnille sopivinta hetkeä. Jos olette sattunut ajattelemaan herra de Mortsauf'in vähäistä muistia, vaivoja, joita minä olen saanut nähdä saadakseni hänet pitämään huolta asioistaan, käsitätte silloin minun taakkani painon ja mahdottomuuden hetkiseksikään siitä luopua. Jos minä poistuisin, olisimme me tuhon omia. Ei kukaan kuuntelisi kreiviä, enemmän osan aikaa hän antaisi ristiriitaisia määräyksiä; kukaan ei häntä sitäpaitsi rakasta, hän on liiaksi riitelijä, liiaksi käskijä ja lisäksi hän on liian taipuvainen kuuntelemaan alempiaan herättääkseen ympäristössään ystävyyssuhteita, jotka yhdistävät perheitä toisiinsa. Jos minä menisin pois, ei ainoakaan palvelijoista pysyisi täällä kahdeksaa päivää. Te näette hyvin, että minä olen kiinni Clochegourde'ssa, kuten nuo lyijylaatat katoillamme. Minä en ole tahtonut mitään peitellä teiltä, herra. Ei kukaan ympäristössä tiedä Clochegourde'n salaisuuksia, ja nyt te ne tiedätte. Älkää lausuko niistä mitään muuta kuin hyvää ja ystävällistä ja minä kunnioitan teitä ja olen teille kiitollinen, lisäksi hän vienolla äänellä. Tällä ehdolla te voitte alati tulla Clochegourde'en ja te tapaatte siellä ystävällisiä sydämiä.

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «Литрес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на Литрес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.